

Ammattien sukupuolenmukaisen eriytymisen syyt ja mahdollisuudet lieventää eriytymistä ammatillisissa oppilaitoksissa

Inkeri Tanhua 29.3.2019

SEGLI-hankkeen tutkimusraportti

Lukuohje: Hankkeen tutkimus on raportoitu tutkimuksen edetessä pieninä osina, jotka on julkaistu hankkeen nettisivuilla erillisinä teksteinä. Osa tutkimuksesta on julkaistu hankkeen nettisivuilla tietoa-osiossa, osa blogiteksteinä, ja osa vain tässä hankkeen tutkimusraportissa. Eri osiot on suunniteltu toimimaan myös itsenäisinä teksteinä. Voitkin lukea tutkimusraporttia haluamassasi järjestyksessä, ja voit lukea siitä myös vain osia. Tämän sisällysluettelon tarkoitus on auttaa hahmottamaan tutkimuksen kokonaisuus.

Sisältö

Tiivistelmä	2
Tutkimuksen tausta ja teoreettiset lähtökohdat	3
Johdanto	3
SEGLI-hankkeen tutkimukselle keskeisiä käsitteitä	5
Ammatillisen koulutuksen segregaatio lukuina	8
Teorioita sukupuolenmukaisen segregaation syistä	11
Tutkimuksen toteutus	15
Opiskelijoiden ja opettajien haastattelut ja havainnointi oppitunneilla	16
Verkkokysely	18
AmmatINVALINTAPSYKOLOGIEN haastattelut	19
Laadullisen tiedon analyysi	19
Tutkimuksen tulokset	20
Koulutusvalintoihin vaikuttaneet syyt kahdella erilaisella teknisellä alalla	20
Miksi sukupuoli vaikuttaa alavalintaan?	24

Miten valitsen kiinnostavan alan ja työn? Katso nuorten aikuisten vinkit	29
”Kiinnostuksista lähdetään liikkeelle, mutta...” Ammatinvalintapsykologit segregatiota purkamassa	31
Tietojärjestelmät ja sukupuolen moninaisuus	33
Keskustelua aiemmasta tutkimuksesta: Miksi koulutuksen segregatio laitetaan nykyään yksilöiden syyksi?	35
Suosituksia ja ideoita	38
Koulutusaineisto: Sukupuolenmukaisen segregatian syyt ja keinoja segregatian lieventämiseksi	38
SEGLI-hankkeen toimenpidesuosituksukset segregatian lieventämiseksi	38

Tiivistelmä

Sukupuolenmukainen eriytyminen eli segregatio nähdään usein yhtenä Pohjoismaiden keskeisimmistä tasa-arvo-ongelmista. Etnisen taustan mukainen segregatio puolestaan on tämän hetken Suomessa murroksessa. Tutkimus pyrkii syventämään näitä keskusteluja tuottamalla uutta tietoa ilmiöistä.

Tutkimuksessa etsitään syitä siihen, miksi eri ihmisryhmät päätyvät keskimäärin eri koulutuspoluille ja eri ammatteihin. Analyysissa huomioidaan sukupuolenmukaiset erot sekä muista tekijöistä, kuten etnisestä taustasta, johtuvat erot (intersektionaalinen lähestymistapa). Eryteisesti pohditaan, miksi sukupuoli vaikuttaa niin paljon ammatinvalintaan. Yksilöllisten polkujen lisäksi selvitetään oppilaitosten roolia, eli sitä, miten oppilaitosten käytännöt vaikuttavat opiskelijoiden näkemyksiin tulevaisuudestaan. Tutkimus tuottaa lisää tietoa ammatillisen segregatian syistä, sekä keinoja lieventää sukupuolenmukaista eriytymistä ammatillisissa oppilaitoksissa.

Tutkimukseen haastateltiin ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoita ja opettajia, ja lisäksi aineistoa kerättiin havainnoimalla oppitunteja. Opiskelijoiden haastatteluissa ja oppituntien havainnoinnissa keskityttiin kahteen oppiaineeseen: hammastekniikkaan sekä kone- ja tuotantotekniikkaan. Nämä alat valittiin mukaan, koska haluttiin valita sekä nais- että miesenemmistöinen ala. Lisäksi valitsemalla kaksi teknistä alaa pystyttiin vertailemaan tekniikkaan liittyviä käsityksiä kahdella erilaisella alalla.

Tutkimus jatkaa etenkin Pohjoismaista ja kansainvälistä tasa-arvokeskustelua segregatian syistä. Tutkimus tuottaa myös käytännönläheistä tietoa, jota voidaan hyödyntää esimerkiksi ammatillisissa oppilaitoksissa, yrityksissä, jotka tarjoavat opiskelijoille työssäoppimispaikkoja, opinto-ohjauksessa, sekä kunnallisessa päätöksenteossa.

Asiasanat: segregatio, sukupuolenmukainen segregatio, ammatillinen koulutus, intersektionaalisuus, ammatinvalinta

Tutkimuksen tausta ja teoreettiset lähtökohdat

Johdanto

Tutkimusraporttiteksti: Inkeri Tanhua, 25.6.2018 ja päivitetty 8.2.2019

Suomen koulutus- ja työelämä on sukupuolen mukaan eriytynyt eli segregoitunut, ja segregatio on voimakkaampaa kuin Euroopassa keskimäärin (Bettio and Vershchagina, 2009). Tasa-ammateissa, eli ammateissa joissa on vähintään 40 % miehiä ja naisia, työskenteli vuonna 2015 vain 10 % suomalaisista työllisistä (Tilastokeskus, 2018). Ammatillinen koulutus ja ammatit, joihin ammatillisista oppilaitoksista valmistutaan, ovat erityisen segregoituneita sukupuolen mukaan (ks. juttu "[Ammatillisen koulutuksen segregatio lukuina](#)") sekä opetushallinnon tilastopalvelu). Sukupuolenmukainen eriytyminen ei siis suinkaan ole lievenemässä itsekseen. Maahanmuutto on lieventänyt sukupuolenmukaista segregatiota joillakin naisenemmistöisillä aloilla, kuten lähihoitajissa, mutta lisännyt segregatiota joillakin miesenemmistöisillä aloilla. Samalla on muodostunut etnisen taustan mukaista segregatiota.

Mistä näin voimakas sukupuolenmukainen segregatio ammatillisessa koulutuksessa johtuu? Minkälaista Suomessa on nykyään opiskella naisenemmistöisillä ja miesenemmistöisillä aloilla ammatillisissa oppilaitoksissa? Entä aloilla, joiden opiskelijoista suurin osa puhuu äidinkielenään jotain muuta kieltä kuin kotimaisia kieliä? Kuinka tasa-arvo ja yhdenvertaisuus toteutuvat opiskelussa? Kuinka opiskelijoiden ammatti-identiteetti muodostuu ja minkälainen rooli tässä on sukupuolella ja äidinkielellä? Mitä oppilaitoksissa voitaisiin tehdä sukupuolenmukaisen eriytymisen lieventämiseksi? SEGLI:n tutkimus etsii vastauksia näihin kysymyksiin.

Sukupuolenmukaisen segregatian syiden ja lievennyskeinojen etsiminen on paitsi kiinnostavaa, myös yksi mahdollinen keino tasa-arvon edistämiseksi. Sukupuolenmukainen segregatio on nimittäin tyypillisesti nähty Pohjoismaisessa keskustelussa yhtenä tasa-arvo-ongelmana. Esimerkiksi ruotsalaisen tutkijan ja klassikkofeministin Yvonne Hirdmanin (1988) mukaan vaakasuora segregatio (eriytyminen eri aloille) pitää naisten ja miesten työt erillään toisistaan, ja opettaa naisille ja miehille erityyppisiä taitoja. Pystysuora segregatio (eriytyminen eritasoisiin tehtäviin) puolestaan jakaa valtasuhteet niin, että miehet ovat taloudellisen vallan huipulla, kun taas naisilla on päävastuu lasten hoidosta (Hirdman, 1988). Pohjoismaisessa feministisessä tutkimuksessa siis nähdään sukupuolenmukainen segregatio ongelmana, koska eriytyminen mahdollistaa epätasa-arvon.

Sukupuolenmukaisen segregatian syitä on tutkittu paljon kansainvälisestikin. Keskustelu sukupuolenmukaisen segregatian syistä oli erityisen vilkasta 70- ja 80-luvuilla (Bettio and Vershchagina, 2009), mutta osoittaa jälleen vilkastumisen merkkejä. Klassinen tapa jaotella segregatiota selittäviä teorioita on ollut jakaa ne työvoiman tarjontaan ja kysyntään liittyviin teorioihin (Kaufman, 2002; Reskin, 1993). SEGLI-hankkeen kirjallisuuskatsauksen perusteella työvoiman tarjontaa liittyviä teorioita ovat esimerkiksi inhimillisen pääoman teoria (yksilön rationaalinen ja vapaa mahdollisuus investoida tiettyjen taitojen oppimiseen) ja preferenssiteoria (erilaiset arvot, valinnat). Työvoiman kysyntään liittyviin teorioihin puolestaan kuuluvat syrjintää ja etuoikeuksia tuottavat organisaatioiden käytännöt (työhönotto, urakehitys, työympäristö, häirintä, tarvittavat taidot, perheystävällisyys) ja jonotusteoria (tietyt työnhakijaryhmät valitaan muita ennen, ja loput jäävät jonottamaan). Osa näistä joskus vallalla olleista teorioista on myöhemmin kyseenalaistettu ja empiirinen tutkimus on osoittanut esimerkiksi inhimillisen pääoman teoriassa

monia aukkoja. Ilmiötä ei ole edelleenkään täysin selitetty, ja vaihtamalla lähestymistapaa on mahdollista luoda uusia parempia selityksiä ammatillisen segregaaation syiden ymmärtämiseksi.

Uudempi feministinen tutkimus katsoo segregatiota usein intersektionaalisesta näkökulmasta. Intersektionaalisuudella tarkoitetaan, että otetaan huomioon rodun, luokan, sukupuolen, seksuaalisuuden, etnisyyden, kansallisuuden, vammaisuuden ja iän yhtäaikaiset vaikutukset (Collins, 2015). Nina Lykken (2010: 50-51) mukaan intersektionaalisuus on teoreettinen ja metodologinen työkalu, jonka avulla voidaan analysoida, kuinka tietyt historialliset valtaerot ja normit vaikuttavat yhtäaikaisesti ja luovat epätasa-arvoa ja epätasa-arvoisia suhteita. Feministisestä intersektionaalisesta näkökulmasta katsoen sukupuolen mukaisen segregaaation aiheuttavat sukupuolittuneet syrjintää ja etuoikeuksia tuottavat prosessit. Syrjintä ja etuoikeudet saavat aikaan sen, että tietyt ryhmät ja yksilöt löytyvät tietyistä organisaatioista ja tietyistä positioista muiden jäädessä ulkopuolelle. Sukupuolen lisäksi myös muut tekijät, kuten etninen tausta ja luokka, vaikuttavat näihin prosesseihin. Intersektionallinen tutkimus ottaa sukupuolen lisäksi ainakin joitakin muitakin tekijöitä huomioon. Nämä prosessit ovat erilaisia eri organisaatioissa ja tilanteissa, ja yksi henkilökin yleensä kokee elämänsä aikana sekä syrjintää että etuoikeutuksia. Samalla on kuitenkin myös mahdollisuus löytää johdonmukaisuuksia niin yksilö- kuin organisaatiosollakin. Intersektionaalinen tutkimus voikin tuoda esille sellaisia segregatiota tuottavia syitä, jotka eivät tule esille pelkästään sukupuoleen tai pelkästään etniseen taustaan keskittyvässä tutkimuksessa.

SEGLI:n tutkimus tuottaa uutta tietoa ammatillisen segregaaation syistä hyödyntäen intersektionaalista näkökulmaa. Päättökysymys on: Mistä sukupuolenmukainen eriytyminen ammatillisessa koulutuksessa johtuu? Miten etninen tausta ja kieli liittyvät sukupuolenmukaiseen eriytymiseen? Lisäksi tutkimuksessa etsitään keinoja lieventää sukupuolenmukaista eriytymistä ammatillisissa oppilaitoksissa. Tässä painottuu organisaatiotaso, eli se, mitä oppilaitoksissa voitaisiin tehdä eriytymisen lieventämiseksi. Tutkimus jatkaa etenkin Pohjoismaista ja kansainvälistä tasa-arvokeskustelua segregaaation syistä. Tutkimus tuottaa myös käytännönläheistä tietoa, jota voidaan hyödyntää esimerkiksi ammatillisissa oppilaitoksissa, yrityksissä, jotka tarjoavat opiskelijoille työssäoppimispaikkoja, opinto-ohjauksessa, sekä kunnallisessa päätöksenteossa.

Tutkimusraportti rakentuu niin, että seuraavaksi käsitellään tutkimuksen tausta ja teoreettiset lähtökohdat. Tämä osio sisältää tutkimukselle keskeisten käsitteiden esittelyn, tutkimuksen kirjallisuuskatsauksen sekä juuri tämän tutkimuksen teoreettisten lähtökohtien selvennyksen. Tämän jälkeen tutkimusraportissa käsitellään metodeja ja metodologiaa, eli sitä miten tutkimus on toteutettu ja miksi se on toteutettu valituin tavoin. Tämän jälkeen esitellään tutkimuksen tulokset. Tulosten lisäksi raportti tarjoaa suosituksia ammatillisten oppilaitosten toiminnan kehittämiseksi. Lopuksi esitetään yhteenveto tutkimuksesta.

Tutkimusraportti tullaan julkaisemaan SEGLI-hankkeen nettisivuilla osissa. Nyt voit jo tutustua raportin niihin osioihin, joihin löytyy linkki [tutkimusraportin sisällysluettelossa](#).

Johdantoluvun lähteet

Bettio, Francesca; and Vershchagina, Alina (2009) *Gender Segregation in the Labour Market. Root Causes, Implications and Policy Responses in the EU*, Luxembourg. Available at:

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&furtherPubs=yes&langId=en&pubId=364>.

Collins, Patricia Hill (2015) Intersectionality's Definitional Dilemmas, *Annual Review of Sociology*, 41(1), pp. 1–20.

Hirdman, Yvonne (1988) *Genussystemet : Teoretiska Funderingar Kring Kvinnors Sociala Underordning* (Uppsala: Maktutredningen).

Kaufman, Robert L (2002) Assessing Alternative Perspectives on Race and Sex Employment Segregation, *American Sociological Review*, 67(4), p. 547.

Lykke, Nina (2010) *Feminist Studies: A Guide to Intersectional Theory, Methodology and Writing* (New York: Routledge).

Opetushallinnon tilastopalvelu (2018) Opetushallinnon Tilastopalvelu, Available at: <https://vipunen.fi/fi-fi>.

Reskin, Barbara (1993) Sex Segregation in the Workplace, *Annual Review of Sociology*, 19(1), pp. 241–70.

Tilastokeskus (2018) Työelämä, Available at: <http://www.stat.fi/tup/tasaarvo/tyoelama/index.html#segregaatio>.

SEGLI-hankkeen tutkimukselle keskeisiä käsitteitä

Tutkimusraporttiteksti: Inkeri Tanhua, 27.2.2019

Segregaatio

Segregaatio tarkoittaa eriytymistä tai eriyttämistä. Segregaatio voi olla esimerkiksi sukupuolenmukaista tai etnisen tausta mukaista.

Segregaatio jaetaan usein horisontaaliseen ja vertikaaliseen segregaatioon. Vaakasuora segregaatio tarkoittaa eri ryhmien eriytymistä ilman selvää kytköstä rahan tai valtaan. Esimerkkejä vaakasuorasta sukupuolenmukaisesta segregaatiosta on esimerkiksi sellainen tilanne, jossa tytöillä ja pojilla on eri harrastukset.

Pystysuoralla segregaatiolla tarkoitetaan sitä, että myös raha ja valta jakautuvat eri ryhmien kesken eri tavalla. Tyypillinen esimerkki pystysuorasta segregaatiosta on se, että yritysten johdossa on enemmän miehiä kuin naisia. Vaakasuora ja pystysuora segregaatio kytkeytyvät myös toisiinsa, eikä niiden erottelu ole useinkaan yksinkertaista.

Aiheeseen liittyvä blogiteksti: [Mitä on segregaatio?](#)

Ammatillinen segregaatio

Ammatillinen sukupuolenmukainen segregaatio tarkoittaa sitä, että naiset ja miehet tyypillisesti tekevät töitä eri aloilla ja eri työtehtävissä. Joskus ammatillista segregaatiota määriteltäessä keskitytään palkansaajiin, mutta koko kuvan saamiseksi mukaan tulisi ottaa myös yrittäjät ja itsensä työllistäjät.

Suomessa ammattien eriytyminen nais- ja miesenemmistöisiin aloihin on Euroopan jyrkintä. Euroopan komission tilaaman raportin mukaan vain 2 % suomalaisista työskentelee tasa-aloilla, eli aloilla joissa on vähintään 40 % naisia ja miehiä. ([Burchell 2014](#)).

Sukupuoli

Sukupuolen käsitettä voidaan hahmottaa esimerkiksi seuraavan jaottelun avulla: biologinen sukupuoli, sosiaalinen sukupuoli, sukupuoli-identiteetti, sekä juridinen sukupuoli.

Biologinen sukupuoli määritellään esimerkiksi anatomian tai kromosomien mukaan. Sosiaalinen sukupuoli käsittää erilaiset kulttuurilliset sukupuoleen liittyvät odotukset ja keskimääräiset sukupuolten väliset erot yhteiskunnassa. Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan ihmisen omaa kokemusta sukupuolestaan. Juridisella sukupuolella tarkoitetaan vaikkapa henkilötunnuksen tai passin sukupuolimerkintää.

Ei voida sanoa, että vain yksi näistä sukupuolittamisen tavoista määrittäisi sukupuolen. Toisaalta tietyssä tilanteessa saatetaan esimerkiksi käytännön syiden takia käyttää vain yhtä näistä määrittelytavoista. Esimerkiksi määrällisissä tutkimuksissa saatetaan käyttää rekisteriaineistoa, jossa sukupuoli on määritelty juridisen sukupuolen eli henkilötunnuksen mukaan.

Tasa-arvon kannalta on toisaalta tärkeää uskaltaa puhua sukupuolesta, eri sukupuoliin kohdistuvista erilaisista odotuksista ja esimerkiksi naisten ja miesten keskimääräisistä kokemuksista; toisaalta on syytä pyrkiä siihen, ettei liioitella sukupuolten välisiä eroja tai vahvisteta sukupuolistereotyyppioita.

Sukupuolen moninaisuus

Sukupuolen moninaisuus tarkoittaa, että sukupuolen fyysinen kehitys ja sukupuolen kokeminen ihmisillä vaihtelee.

Muunsukupuolinen ihminen voi olla sekä mies että nainen, jotakin mieheyden ja naiseuden väliltä tai sitten tämän jaon ulkopuolella. Transsukupuolisen ihmisen kokemus omasta sukupuolestaan ei vastaa hänen syntymässä määriteltyä sukupuoltaan.

Aiheeseen liittyvä blogiteksti: [Tietojärjestelmät ja sukupuolen moninaisuus](#)

Intersektionaalisuus

Interektionaalisuudella tarkoitetaan sitä, että erilaiset yhteiskuntaan ja yksilöön liittyvät tekijät ja kategorisoinnit vaikuttavat yhtäaikaaisesti. Esimerksi sukupuoli ja etninen tausta vaikuttavat samaan aikaan, eikä vaikutusta voida tietää sen perustella, miten ne vaikuttavat erikseen. ([Collins 2015](#)).

Intersektionaalisuus on myös teoreettinen ja metodologinen työkalu analysoida kuinka valtaerot ja rajoittavat normit – jotka perustuvat diskursiivisesti, institutionaalisesti tai rakenteellisesti tuotettuihin sosiokulttuurisiin kategorioihin, kuten sukupuoli, etninen tausta, rotu, luokka, seksuaalisuus, ikä/sukupuoli, vammaisuus/vammattomuus, kansallisuus, äidinkieli, jne. – ovat vuorovaikutuksessa ja tuottavat monenlaista sosiaalista epätasa-arvoa ja epäoikeudenmukaisia sosiaalisia suhteita. Sosiaalisia mekanismeja voidaan teoretisoida myös seuraavien käsitteiden avulla: valta-asema/alistuva asema, mukaan ottaminen/syrjäytyminen, nähdäksi tuleminen/näkymättömyys, valta vaikuttaa/voimattomuus, etuoikeus/ei etuoikeutettu asema, enemmistö/vähemmistö, jne. ([Nina Lykke 2010](#)).

Sukupuolten tasa-arvo

Sukupuolten tasa-arvolla tarkoitetaan useimmiten sitä, että naisilla ja miehillä on keskimäärin yhtä paljon arvostusta, valtaa ja mahdollisuuksia. Tasa-arvoisuutta arvioidaan vertailemalla miesten ja naisten tilannetta eri elämänalueilla.

Kansainvälisesti tasa-arvoa mittaavia indeksejä ovat esimerkiksi Maailman talousfoorumin [Global Gender Gap Report 2017](#), sekä Euroopan tasa-arvoinstituutin EIGE:n [Gender Equality Index 2017](#). Indeksit tarjoavat arvion sukupuolten tasa-arvon tilanteesta ja kehityksestä eri maissa. Indeksit kuitenkin mittaavat tasa-arvoa rajatusti valitsemillaan elämänalueilla ja määrällisillä mittareilla, joten niiden lisäksi tarvitaan laadullista tietoa esimerkiksi työnantajien käytännöistä ja työnhakijoiden ja -tekijöiden kokemuksista.

Sukupuolten tasa-arvon käsitteeseen kuuluu myös se, että sukupuolen moninaisuutta arvostetaan. Vaikka tämä näkemys jää usein tilastoista keskusteltaessa varjoon, on se olennainen osa sukupuolten tasa-arvoa. Esimerkiksi muunsukupuolisten tulisi näkyä tasa-arvoisessa yhteiskunnassa.

Tasa-arvo näkyy yhteiskunnassa esimerkiksi seuraavasti:

- Kaikilla on samat oikeudet, velvollisuudet ja mahdollisuudet sukupuolesta riippumatta
- Naisten ja miesten keskimäärin erilainen elämäkokemus sekä erilaiset elämäntilanteet ja tarpeet otetaan tasapuolisesti huomioon
- Naisienemistöisiä ja miesenemistöisiä työtehtäviä ja aloja arvostetaan samalla tavoin
- Kunnioitetaan erilaisia sukupuoli-identiteettejä kuten nainen, mies ja muunsukupuolinen
- Pyritään siihen, että naiset ja miehet ovat vapaita kehittämään henkilökohtaisia kykyjään ja tekemään valintoja ilman tiukkojen sukupuoliroolien asettamia rajoituksia
- Vanhemmuutta arvostetaan sukupuolesta riippumatta, otetaan huomioon erilaiset perhemuodot

Tasa-arvon paradoksi

Tasa-arvon paradoksilla on tarkoitettu tutkimuksissa monia asioita. Sukupuolenmukaista segregatiota tutkittaessa sillä on kuitenkin viitattu pääasiassa kahteen asiaan.

Ensinnäkin tasa-arvon paradoksilla tarkoitetaan sitä, että Pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta toisaalta tuottaa tasa-arvoa (muun muassa mahdollistaa naisten työssäkäynnin, korkea naisten työllisyysaste) että lisää ammatillista sukupuolenmukaista segregatiota ja palkkaeroja, kun Pohjoismaat työllistävät naisia yksityisen sektorin työpaikkoihin verrattuna pienillä palkoilla esimerkiksi päiväkoteihin ja vanhustenhoitoon. (esim. [Ellingsaeter, 2013](#)). Tasa-arvon paradoksin sijaan samasta ilmiöstä on käytetty termiä hyvinvointivaltion paradoksi.

Toisekseen tasa-arvon paradoksiksi on alettu kutsua segregatiotutkimuksessa sitä, että sukupuolten tasa-arvoa mittaavissa indekseissä korkeita sijoituksia saaneiden maiden työmarkkinat ovat segregoituneemmat kuin matalia tuloksia saaneiden maiden. ([Falk ja Herlme 2018](#), [Stoet ja Gary 2018](#)). Tällöin täytyy muistaa, että maiden välillä on paljon muitakin eroja, esimerkiksi bruttokansantuotteessa ja siinä, kuin paljon naisia ylipäättään on virallisilla työmarkkinoilla.

Aiheeseen liittyvä blogiteksti: [Miksi koulutuksen segregatio laitetaan nykyään yksilöiden syyksi?](#)

Ammatillinen koulutus

Ammatillisessa koulutuksessa voi suorittaa ammatillisen perustutkinnon heti peruskoulun jälkeen tai myöhemmin. Perustutkinnon voi suorittaa koulussa opiskellen, oppisopimuksena tai näyttötutkintona. Myös koulussa tapahtuvaan opiskeluun sisältyvät kiinteästi työpaikoilla tehtävät koulutussopimusjaksot.

Ammatillisen perustutkinnon suorittaminen suoraan peruskoulun jälkeen kestää keskimäärin kolme vuotta. Opinnot koostuvat sekä yleisaineista (esim. viestintä, matematiikka, yhteiskuntatieteet, 35 osaamispistettä) että tiettyyn ammatilliseen perustutkintoon kuuluvista aineista (yhteensä 145 osaamispistettä).

Ammatillisen perustutkinnon jälkeen voi suorittaa näyttötutkintona ammattitutkinnon tai erityisammattitutkinnon. Ammatillisessa koulutuksessa tarjotaan myös valmentavaa koulutusta, joka auttaa esimerkiksi kielellisten valmiuksien kehittämisessä ja koulutuksen valinnassa.

Aloituspaiikkojen määrän mukaan ammatillisen koulutuksen 12 suurinta alaa (jokaisella yli tuhat aloituspaikkaa ammatillisen perustutkinnon suorittajille) ovat: autoala, hiusala, kone- ja tuotantotekniikka, liiketalous, logistiikka, rakennusala, ravintola- ja catering-ala, sosiaali- ja terveysala, sähkö- ja automaatiotekniikka, talotekniikka, tieto- ja tietoliikennetekniikka, sekä tieto- ja viestintättekniikka.

Lisätietoa: [Opintopolku](#) ja [Opetushallitus](#).

Tekniikan alat

Tekniikan alat ammatillisessa koulutuksessa käsittävät seuraavien alojen tutkinnot:

- arkkitehtuuri ja rakentaminen
- materiaali- ja prosessitekniikka (sisältää elintarvikealan, tekstiili- ja muotialan, sekä materiaali- ja prosessitekniikan, kuten kemianteollisuuteen, metsäteollisuuteen, puutuoteteollisuuteen, muovi- ja kumiteollisuuteen ja pintakäsittelyyn liittyvät ammattialat)
- kone-, prosessi-, energia- ja sähkötekniikka (sisältää ajoneuvoalan, kone- ja tuotantotekniikan, kaivosalan, sekä sähkö- ja automaatioalan)
- teollisuuden työnjohto, tekninen suunnittelu ja tuotekehitystyö

Lue lisää ammatillisen koulutuksen tekniikan aloista: [Opintopolku](#)

Ammattikorkeakoulussa tekniikan alan tutkintoja ovat insinööri, laboratorioanalyttikko, rakennusmestari ja rakennusarkkitehti. Insinööri voi työskennellä lukuisilla eri aloilla. Tietoa eri ammattikorkeakoulutuksista saat esimerkiksi sivustolta [ammattikorkeakouluopinnot.fi](#) (valitse tekniikan ala, insinööri).

Yliopistossa puolestaan valmistuu tekniikan kandidaatteja sekä diplomi-insinöörejä. Lisää tietoa koulutuksesta saa sivustolta [studentum.fi](#) ja yhtenä esimerkkinä vaikkapa [Aalto-yliopiston insinöörityeiden korkeakoulun sivusto](#). Tieteellisiä jatkotutkintoja tekniikan alalla ovat tekniikan lisensiaatti ja tekniikan tohtori.

Ammatillisen koulutuksen segregatio lukuina

Tietosivun teksti: Inkeri Tanhua, päivitetty 1.10.2018

Kuinka voimakasta ammatillisen koulutuksen sukupuolenmukainen eriytyminen eli segregatio on? Entä miltä asia näyttää, jos tarkastellaan yhtä aikaa sukupuolta ja äidinkieltä? Tämä tietosivu vastaa näihin kysymyksiin opetushallinnon keräämien yhteishakuihin perustuvien tietojen avulla.

Ammatillisen koulutuksen sukupuolenmukainen segregatio

Ammatillisen koulutuksen sukupuolenmukainen eriytyminen on voimakasta. Taulukossa 1 tarkastellaan kevään 2018 yhteishaun suurimpia koulutusaloja, eli aloja joihin oli auki yli tuhat peruskoulupohjaista opiskelupaikkaa. Lähes kaikki näistä 12 alasta ovat voimakkaasti sukupuolen mukaan eriytyneitä. Alat, joilla on yli 90 % vain naisia tai miehiä, on merkitty taulukkoon tummalla oranssilla.

Yhteishaku 2018	Aloituspaikat	Paikan vastaanottaneet	% paikan vastaanottaneista naisia	% paikan vastaanottaneista miehiä
Autoalan perustutkinto, pk	2 358	1 863	11 %	89 %
Hiusalan perustutkinto, pk	1 517	1 245	97 %	3 %
Ravintola- ja catering-alan perustutkinto, pk	2 842	1 564	55 %	45 %
Kone- ja tuotantotekniikan perustutkinto, pk	1 955	1 233	3 %	97 %
Liiketalouden perustutkinto, pk	4 086	3 332	45 %	55 %
Logistiikan perustutkinto, pk	1 570	1 478	12 %	88 %
Rakennusalan perustutkinto, pk	2 502	1 959	5 %	95 %
Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, pk	4 498	3 684	88 %	12 %
Sähkö- ja automaatiotekniikan perustutkinto, pk	2 383	2 313	4 %	96 %
Talotekniikan perustutkinto, pk	1 255	1 150	1 %	99 %
Tieto- ja tietoliikennetekniikan perustutkinto, pk	1 093	946	3 %	97 %
Tieto- ja viestintättekniikan perustutkinto, pk	1 324	1 089	10 %	90 %
Yhteensä	26 831	25 100	45 %	55 %

Talukko 1 – Sukupuolenmukainen eriytyminen vuoden 2018 yhteishaussa ammatillisessa koulutuksessa kahdellatoista aloituspaikkojen määrän mukaisesti suurimmalla alalla

Opiskelupaikan vastaanottaneiden sukupuolijakaumaa tarkasteltaessa kaikkein segregoituneimpia ovat seuraavat miesenemmistöiset tutkinnot: talotekniikka (99 % miehiä), kone- ja tuotantotekniikka (97 % miehiä), sähkö- ja automaatioala (96 % miehiä), sekä tieto- ja tietoliikennetekniikka (97 % miehiä). Myös muutamat naisenemmistöiset alat ovat voimakkaasti segregoituneita: hiusala (97 % naisia), sekä sosiaali- ja terveysala (88 % naisia). Suhteellisen saman verran naisia ja miehiä haki näistä 12 tutkinnoista vain ravintola- ja catering-alalle (55 % naisia ja 45 % miehiä) sekä liiketalouteen eli kaupalliselle alalle (45 % naisia ja 58% miehiä).

Yhteishaun järjestelmässä ei ole mahdollista valita sukupuoleksi muuta kuin ”nainen” tai ”mies”, joten muunsukupuoliset eivät näy tilastossa.

Muita kuin kotimaisia kieliä äidinkielenään puhuvat opiskelijat

Muita kuin kotimaisia kieliä (suomi, ruotsi, saame) äidinkielenään puhuvia opiskelupaikan vastaanottaneita oli vuonna 2017 koko maassa 9 %. Nämä opiskelijat ovat kielitaidoltaan moninainen joukko: osa heistä on muuttanut Suomeen ja opetellut suomen tai ruotsin kielen aikuisena kun taas osa on asunut koko ikänsä Suomessa ja käynyt koulunsa suomeksi. Samoin kotimaisia kieliä puhuvat opiskelijat ovat moninainen joukko: he puhuvat äidinkielenään suomea, ruotsia tai saamea. Näiden kahden ryhmän tilastollinen tarkastelu kertoo kuitenkin jotain siitä, minkä verran kielellistä moninaisuutta ammatillisten oppilaitosten opiskelijoissa on.

Suurista aloista muita kieliä äidinkielenään puhuvia on hieman enemmän joillakin aloilla, kuten lähihoitajakoulutuksessa (sosiaali- ja terveysalan perustutkinto), jossa peruskoulupohjaiseen opetukseen paikan vastaanottaneista 13 % puhuu muuta kuin kotimaisia kieliä äidinkielenään. Taulukkoon 2 on merkitty keltaisella ne alat, joilla opiskelupaikan vastaanottaneista keskimääräistä useampi puhuu äidinkielenään muuta kuin kotimaisia kieliä.

Yhteishaku 2018	Aloituspaikat	Paikan vastaanottaneet	% paikan vastaanottaneista kieli muu
Autoalan perustutkinto, pk	2 358	1 863	11 %
Hiusalan perustutkinto, pk	1 517	1 245	10 %
Ravintola- ja catering-alan perustutkinto, pk	2 842	1 564	11 %
Kone- ja tuotantotekniikan perustutkinto, pk	1 955	1 233	5 %
Liiketalouden perustutkinto, pk	4 086	3 332	10 %
Logistiikan perustutkinto, pk	1 570	1 478	9 %
Rakennusalan perustutkinto, pk	2 502	1 959	8 %
Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, pk	4 498	3 684	13 %
Sähkö- ja automaatiotekniikan perustutkinto, pk	2 383	2 313	8 %
Talotekniikan perustutkinto, pk	1 255	1 150	8 %
Tieto- ja tietoliikennetekniikan perustutkinto, pk	1 093	946	8 %
Tieto- ja viestintätetekniikan perustutkinto, pk	1 324	1 089	9 %
Yhteensä			9 %

Taulukko 2 – Muita kuin kotimaisia kieliä äidinkielenään puhuvien osuus opiskelupaikan vastaanottaneista ahdellatoista aloituspaikkojen määrän mukaisesti suurimmalla alalla

Muutamilla pienemmillä aloilla muita kuin kotimaisia kieliä äidinkielenään puhuvia hakijoita on erityisen paljon. Esimerkiksi lääkealan peruskoulupohjaiseen opetukseen opiskelupaikan vastaanottaneista 47 % puhui äidinkielenään muuta kuin kotimaisia kieliä. Muita kieliä äidinkielenään puhuvien määrä oli korkea myös hammastekniikassa (67 %) ja laboratoriaoalalla (28 %). Osittain ilmiötä selittää se, että näiden alojen koulutusta järjestetään lähinnä isoissa kaupungeissa, joissa väestö on muutoinkin moninaisempaa. Lääkealan yhteishaussa paikan vastaanottaneita opiskelijoita oli 64, laboratoriaoalalla 125 ja hammastekniikassa 9.

Sukupuolenmukainen segregaatio ja äidinkieli

Tarkasteltaessa yhtäaikaaisesti sukupuolta ja äidinkieltä nähdään, että muita kuin kotimaisia kieliä (suomi, ruotsi, saame) puhuvien keskuudessa sukupuolenmukainen segregaatio pääosin syvenee miesenemmistöisillä aloilla ja lievenee naisenemmistöisillä aloilla verrattuna kaikkien hakijoiden sukupuolijakaumiin. Taulukkoon 3 on merkitty oranssilla alat, joilla segregaatio syveni tarkasteltaessa vain muita kuin kotimaisia kieliä äidinkielenään puhuvien ryhmää verrattuna kaikkiin opiskelupaikan vastaanottaneisiin. Keltaisella merkityillä aloilla segregaatio lieveni tätä ryhmää tarkasteltaessa. Valkoisella merkityt ovat tasa-aloja, eli aloja, joilla naisia ja miehiä on suunnilleen yhtä paljon.

Yhteishaku 2018	% paikan vastaanottaneista naisia	% paikan vastaanottaneista miehiä	% paikan vastaanottaneista naisia, kieli muu	% paikan vastaanottaneista miehiä, kieli muu
Autoalan perustutkinto	11 %	89 %	2 %	98 %
Hiusalan perustutkinto	97 %	3 %	88 %	12 %
Ravintola- ja catering-alan perustutkinto, pk	55 %	45 %	51 %	49 %
Kone- ja tuotantotekniikan perustutkinto	3 %	97 %	0 %	100 %
Liiketalouden perustutkinto	45 %	55 %	50 %	50 %
Logistiikan perustutkinto	12 %	88 %	7 %	93 %
Rakennusalan perustutkinto	5 %	95 %	2 %	98 %
Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto	88 %	12 %	75 %	25 %
Sähkö- ja automaatioalan perustutkinto	4 %	96 %	2 %	98 %
Talotekniikan perustutkinto	1 %	99 %	2 %	98 %
Tieto- ja tietoliikennetekniikan perustutkinto	3 %	97 %	4 %	96 %
Tieto- ja viestintätekniikan perustutkinto	10 %	90 %	11 %	89 %
Yhteensä	45 %	55 %	36 %	64 %

Taulukko 3 - Hakijoiden jakautuminen sukupuolen ja äidinkielen mukaan kevään 2018 yhteishaussa ammatillisessa koulutuksessa kahdellatoista aloituspaikkojen määrän mukaisesti suurimmalla alalla

Miesenemmistöisillä aloilla sukupuolenmukainen eriytyminen vahvistuu, kun tarkastellaan äidinkielenään muita kuin kotimaisia kieliä puhuvia. Poikkeuksen tästä tekevät 12 suurella alalla talotekniikan, tieto- ja tietoliikennetekniikan, sekä tieto- ja viestintätekniikan perustutkinto. Naisenemmistöisillä aloilla sukupuolen mukainen segregatio lievenee, kun tarkastellaan äidinkielenään muita kuin kotimaisia kieliä puhuvia. Tämä on nähtävissä esimerkiksi hiusalalla ja sosiaali- ja terveysalalla.

Entä sitten?

Mistä näin voimakas sukupuolenmukainen segregatio ammatillisessa koulutuksessa johtuu? Minkälaista Suomessa on nykyään opiskella naisenemmistöisillä ja miesenemmistöisillä aloilla ammatillisissa oppilaitoksissa? Entä aloilla, joiden opiskelijoista suurin osa puhuu äidinkielenään jotain muuta kieltä kuin kotimaisia kieliä? Kuinka tasa-arvo ja yhdenvertaisuus toteutuvat opiskelussa? [SEGLI-hankkeen tutkimus](#) etsii vastauksia näihin kysymyksiin ja SEGLI-hankkeen kehittämistyö pyrkii parantamaan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä sitä kautta lieventämään segregatiota.

Kootuista tilastoista

Tietosivulla käytetyt luvut sekä paljon lisää tietoa eri vuosien yhteishauista löydät opetushallituksen sivuilta: vipunen.fi.

Lue myös blogiteksti [Ammatillisen koulutuksen segregatio edellen jyrkkää – katso uusimmat luvut](#). Blogissa vertaillaan segregatian voimakkuutta vuosina 2014, 2016 ja 2018. Sukupuolenmukainen segregatio ei ole lieventynyt ammatillisessa koulutuksessa verrattuna edellisiin vuosiin.

Teorioita sukupuolenmukaisen segregatian syistä

Tietosivun teksti: Inkeri Tanhua, 27.6.2018

Kuviossa 1 näkyy teorioita, joilla sukupuolenmukaista segregaatiota on selitetty tutkimuksissa. Segregaatiota selittävät teoriat on Kuviossa 1 jaoteltu sen mukaan, pyrkivätkö ne selittämään eriytymisen syytä makrotasolla (yhteiskunnan tasolla), organisaatiotasolla vai yksilötasolla.

Kuvio 1 Teorioita sukupuolenmukaisen segregaation syistä

Osa Kuviossa 1 näkyvistä segregaation selityksistä on myöhemmin kyseenalaistettu. Koska kaikki mainitut teoriat kuitenkin edelleen tulevat esille ainakin jonkin alan tutkimuksessa ja ihmisten käsityksissä, on ne syytä esitellä.

Yksilötason teorioita segregaation syistä

Inhimillisen pääoman teorian mukaan ihmiset investoivat tietoisesti työelämässä tarvittavien taitojen opetteluun. Ihmisillä on siis esimerkiksi koulutustaan valittaessa tietoa siitä, minkälaisia töitä eri koulutuksilla saisi, ja he valitsevat itselleen sopivan vaihtoehdon rationaalisesti eri vaihtoehtoja vertaillen. Eroja naisten ja miesten valinnoissa selitetään etenkin perhesuunnittelun avulla. Naisten on nähty satsaavan koulutukseen miehiä vähemmän, koska he suunnittelevat koulutusta valitessaan keskittyvänsä tulevaisuudessa miehiä enemmän lasten hoitoon, ja näin ollen työelämä ei ole heille yhtä tärkeä. Inhimillisen pääoman teoria on suurilta osin kyseenalaistettu, koska empiria ei tue sitä (Cech, 2016; Duncan and Prus, 1992; England et al., 1982). Feministisen tutkimuksen näkökulmasta yksi inhimillisen pääoman teorian suurimpia ongelmia on, että se ei tunnista syrjintää tai etuoikeuksia. Teoriaa voidaan kritisoida myös siksi, että ihmisillä ei useinkaan ole ensimmäistä koulutustaan valittaessa tarpeeksi tietoa, jonka avulla he voisivat tehdä rationaalisia päätöksiä.

Myös preferenssiteoria selittää eri ryhmien eroja yksilöiden valintojen avulla. Naisilla ja miehillä on keskimäärin erilaiset toiveet tai arvot, jotka vaikuttavat heidän koulutus- ja ammattivalintoihinsa. Preferenssiteoria on siinä mielessä hieman tautologinen selitys segregaatiolle, että se ei vielä selitä, mistä keskimääräiset erot johtuvat. Preferenssiteoriaan nojaten on kuitenkin tehty monia kiinnostavia tutkimuksia, jotka vertailevat eroja ja samanlaisuuksia naisten ja miesten arvoissa ja toiveissa työelämään liittyen.

Sosiaalisuus on kehityspsykologinen teoria, jonka mukaan tytöt ja pojat sekä myöhemmin naiset ja miehet sosiaalistuvat yleensä toimimaan sukupuolelleen tyypillisellä tavalla. Sosiaalisuus johtuu osin

ympäristöstä: esimerkiksi nukeilla leikkiviin tyttöihin ja poikiin suhtaudutaan monesti eri tavoin. Samoin jämäkästi toimiviin ja maskuliinisen oloisiin nais- ja miesjohtajiin suhtaudutaan eri tavoin. Yksilö joutuu usein maksamaan sukupuolelleen epätyypillisestä valinnasta, kun taas tyyppillisestä valinnasta ympäröivät ihmiset palkitsevat häntä hyväksynnällä. Sosialisatio ei kuitenkaan johdu vain ja ainoastaan ympäristöstä, vaan siihen vaikuttaa myös yksilön biologia. Uudempi feministinen tutkimus käsittelee myös näitä biologisia tekijöitä ja ruumiillisuutta. Keskeistä on silti huomata, että sukupuolten hierarkia ei johdu suoraan biologiasta, ja hierarkiat myös muuttuvat.

Organisaatiotason teorioita segregaatiosyistä

Organisaation käytäntöihin liittyvillä teorioilla voidaan kiinnostavalla tavalla kuvata mekanismeja, jotka tuottavat ja pitävät yllä sukupuolenmukaista eriytymistä. Nämä käytännöt voivat liittyä esimerkiksi työhönnottoon, erilaisten taitojen arvostukseen, urakehityksen tukemiseen, työympäristöön, työpaikan perheystävällisyyteen tai häirintään. Feministinen organisaatiotutkimus on kuvannut muun muassa lasikattoja, jotka estävät naisten urakehityksen edistymistä organisaatioissa. Ilmiön monimutkaisuutta kuvaamaan on kehitetty myös termi lasilabyrintti (Lämsä, 2011), sekä lasihissi, jolla kuvataan miesten urakehityksen edistymistä etenkin naisenemmistöisissä organisaatioissa (Snyder and Green, 2008). Sukupuolenmukainen segregatio kytkeytyy myös seksuaaliseen ja sukupuoleen perustuvaan häirintään. Erilaiset käytännöt organisaatioissa siis tuottavat sukupuolenmukaista segregatiota antaessaan toisille etuoikeuksia ja syrjiessään toisia.

Jonotusteoria eli tilastollinen syrjintä on yksi organisaation käytäntöihin liittyvä teoria. Jonotusteorian mukaan työnantajat valikoivat työhaastatteluun kutsuttavat hakijat esimerkiksi sukupuolen ja etnisen taustan mukaisesti, koska se on halpa ja nopea tapa selata työhakemuksia (etnisen tausta voi usein päätellä nimestä, sukupuolen voi päätellä nimen lisäksi henkilötunnuksen ja mahdollisen kuvan avulla). Näin ollen yleensä valkoiset miehet voivat ensimmäiseksi valita haluamansa työtehtävät, kun muiden tulee jonottaa niitä. (Kaufman, 2002). Tästä johtuu myös, että muille kuin valkoisille miehille voi olla riski kouluttautua sellaiselle alalle, jossa yleensä rekrytoidaan vain valkoisia miehiä. Joissakin ammateissa naiset voivat olla ensimmäisenä rekrytoitavien jonossa, mutta useinkaan nämä ammatit eivät ole kaikkein arvostetuimpia tai parhaiten palkattuja.

Organisaatiokulttuurilla tarkoitetaan paitsi organisaation näkyviä rakenteita ja toimintatapoja, myös arvoja, normeja ja perusoletuksia, joille toiminta rakentuu. Feministinen organisaatiokulttuurin tutkimus on tarkastellut muun muassa sukupuoleen liitettyjä normeja, arvoja, uskomuksia ja sukupuolittuneita toimintatapoja eri organisaatiokulttuureissa (Mills, 2002). Tarkastelun tarkoituksena on ollut muun muassa selittää syrjivien toimintatapojen muotoutumista organisaatioissa.

Aina jako yksilötason ja organisaatiotason teorioihin ei ole selvä. Esimerkiksi samat yhteiskunnalliset hierarkiat ja arvostukset vaikuttavat sekä organisaatioiden käytäntöihin että työntekijöiden tai työnhakijoiden käsityksiin mahdollisuuksistaan. Työnhakijat voivat siis myös "itse syrjiä itseään". Esimerkiksi sukupuolten palkkaeroa käsiteltäessä puhutaan usein siitä, että naisten tulisi pyytää enemmän palkkaa. Toisaalta itsesyrjinnän sijaan kyse voi myös olla realismista. Työntekijä tai työnhakija saattaa realistisesti arvioida, että hänellä ei sukupuolensa takia ole mahdollisuuksia pyytää enempää palkkaa.

Makrotason teorioita segregaatiosyistä

Feministinen tutkimus on hahmottanut sukupuolittunutta sosiaalista järjestelmää monin tavoin. On puhuttu esimerkiksi sukupuolijärjestelmästä, joka määrittää naisten ja miesten sijoittumista yhteiskunnan eri positiioihin ja tehtäviin. Vaakasuora segregatio pitää naisten ja miesten työt erillään toisistaan, ja opettaa naisille ja miehille erityyppisiä taitoja. Pystysuora segregatio puolestaan jakaa

valtasuhteet niin, että miehet ovat taloudellisen vallan huipulla, kun taas naisilla on päävastuu lasten hoidosta (Hirdman, 1988). Sukupuolijärjestelmää on myös kuvattu patriarkaatin käsitteellä, joka kuvaa vallanjaon tapahtuvan niin, että miehet ja maskuliinisuus arvostetaan naisia ja feminiinisyttä ylemmäksi. Nykyään on usein tapana käyttää dynaamisempia käsitteitä kuin jähmeän oloista sukupuolijärjestelmän käsitettä. Sukupuolijärjestelmä voi kuitenkin olla hyödyllinen käsite, mikäli ymmärretään että sukupuolijärjestyksiä on useita, ja että ne voivat myös muuttua.

Hoivavastuun jakautumista tarkasteleva tutkimus kiinnittää huomiota etenkin lastenhoitoon liittyviin sukupuolittuneisiin käytäntöihin ja oletuksiin. Yhteiskunnallisella tasolla hoivavastuun tutkimus tarkoittaa, että tutkitaan esimerkiksi sitä, miten hoivavastuu jakautuu naisten ja miesten välillä eri maissa. Feministinen tutkimus näkee hoivavastuun epätasaisen jakautumisen yhtenä työelämän segregaatiota selittävä tekijänä, mutta keskittyy myös muutoksen mahdollisuuteen. Esimerkiksi isille kiintiöidyillä perhevapailla on saatu miehiä kantamaan lisää vastuuta lastenhoidosta.

Pohjoismaat on usein niputettu makrotason tutkimuksessa samaan klusteriin, jossa hoivavastuu jaetaan perheen ja valtion kesken. Voidaan nähdä, että hoivavastuun tuominen myös valtion kannettavaksi on Pohjoismaisen tasa-arvon perusta. Samalla mallin on kuitenkin paradoksaalisesti huomattu myös tuottavan työelämän segregaatiota (Ellingsaeter, 2013), sillä Pohjoismaat työllistävät naisia yksityisen sektorin työpaikkoihin verrattuna pienillä palkoilla esimerkiksi päiväkoteihin ja vanhustenhoitoon. Pohjoismaisena ihanteena nähdään myös kahden elättäjän ja kahden hoivaajan malli, jossa sekä miehet että naiset ottavat vastuuta niin lastenhoidossa kuin työelämässään. Pohjoismaiden välillä on myös eroja, ja niin kutsuttu Pohjoismainen malli on lisäksi murroksessa.

Yhteenveto

Sukupuolenmukaisen segregaation syitä on selitetty tutkimuksissa eri tavoin muun muassa riippuen siitä, onko tarkastelu keskittynyt yksilöihin, organisaatioihin vai yhteiskunnalliselle tasolle. Riippuen tarkastelun tasosta ja valituista teorioista sukupuolenmukaisen segregaation syyt näyttävät erilaisilta. Syiden lisäksi muuttuu myös katsantokanta siihen, tulisiko tai voisiko sukupuolenmukaista segregaatiota jotenkin lieventää.

Jos segregaatiota tarkastellaan yksilötason asiana, nähdään muutosmahdollisuuksia esimerkiksi yksilöiden asenteissa. Tällöin päädytään pohtimaan vaikkapa roolimallien merkitystä ja sitä, miten yksilö voisi saada tietoa ja positiivisia kokemuksia vaikkapa joltain tietyltä alalta. Toisaalta yksilötason tarkastelussa voidaan päätyä myös näkemykseen, ettei segregaatioon tulisi vaikuttaa, koska se johtuu yksilöiden ”vapaista valinnoista”. Organisaatiotason ja yhteiskunnallisen tason teorioita tarkastelemalla ei päädytä puhumaan vapaista valinnoista, vaan sukupuolenmukaisen eriytymisen syyt ja muutosmahdollisuudet löydetään organisaatioiden käytännöistä ja kulttuureista sekä yhteiskunnan tasolla esimerkiksi poliittisista ratkaisuista.

SEGLI:n tutkimus on organisaatiotason tutkimusta. SEGLI:n tutkimuksen kannalta on kuitenkin olennaista hahmottaa, kuinka segregaatiota on erityyppisissä ja eri tasoilla tehdyissä tutkimuksissa selitetty eri tavoin. Lisää SEGLI:n tutkimuksesta voit lukea täältä: [tutkimusraportti](#).

Teorioita käsittelevän osion lähteet

Cech, Erin A (2016) Mechanism or Myth?: Family Plans and the Reproduction of Occupational Gender Segregation, 30(2), pp. 265–88.

Duncan, Kevin C; and Prus, Mark J (1992) Starting Wages of Women in Female and Male Occupations: A Test of the Human Capital Explanation of Occupational Sex Segregation, *The Social Science Journal*, 29(4), pp. 479–93.

- Ellingsaeter, Anne Lise (2013) Scandinavian Welfare States and Gender (de)Segregation: Recent Trends and Processes, *Economic and Industrial Democracy*, 34, pp. 501–18. Available at: <http://eid.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0143831X13491616>.
- England, Paula; The, Source; Resources, Human; and Summer, No (1982) The Failure of Human Capital Theory to Explain Occupational Sex Segregation, *The Journal of Human Resources*, 17(3), pp. 358–70.
- Hirdman, Yvonne (1988) *Genussystemet : Teoretiska Funderingar Kring Kvinnors Sociala Underordning* (Uppsala: Maktutredningen).
- Kaufman, Robert L (2002) Assessing Alternative Perspectives on Race and Sex Employment Segregation, *American Sociological Review*, 67(4), p. 547.
- Lämsä, Anna-Maija (2011) Mikä Edistää Naisten Johtamisuria? [Which Issues Advance Women's Leadership Careers?]. In *Women, Management and Leadership*, eds. Liisa Husu, Jeff Hearn, Anna-Maija Lämsä, and Sinikka Vanhala. (Helsinki: Hanken School of Economics Research Reports), 47–59. Available at: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/29219/72_978-952-232-156-5.pdf.
- Mills, Albert J (2002) Studying the Gendering of Organizational Culture Over Time: Concerns , Issues and Strategies, *Gender, Work and Organization Organization*, 9(3), pp. 286–307.
- Snyder, Karrie Ann; and Green, Adam Isaiah (2008) Revisiting the Glass Escalator: The Case of Gender Segregation in a Female Dominated Occupation, *Social Problems*, 55(2), pp. 271–99.

Tutkimuksen toteutus

Tutkimusraporttiteksti: Inkeri Tanhua 19.12.2018 (päivitetty 22.2.2019)

Tutkimusta varten tuotettiin empiiristä aineistoa haastattelujen ja havainnoinnin avulla toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa seuraavasti:

- Oppituntien havainnointi (20 tuntia)
- Opiskelijoiden ryhmä- ja yksilöhaastattelut (32 opiskelijaa)
- Opettajien ryhmä- ja yksilöhaastattelut (20 opettajaa)

Aineisto tuottaminen alkoi syksyllä 2017 ja jatkui vuoden 2018 loppuun. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen haastatteluihin osallistui 32 opiskelijaa ja 20 opettajaa. Osallistuneet opiskelijat haastateltiin useamman kerran kun taas opettajat vain yhden kerran.

Lisäksi tuotettiin empiiristä aineistoa seuraavasti:

- Verkkokysely: sosiaalisen median kautta tehty kysely omista alavalinnoista ja työelämän tasa-arvosta (91 vastaajaa)
- TE-toimistoissa toimivien ammatinvalinnan psykologien haastattelut (10 psykologia)

Opiskelijoiden ja opettajien haastattelut ja havainnointi oppitunneilla

Opiskelualojen valinta

Haastateltavat opiskelijaryhmät valittiin sekä mies- että naisenemmistöiseltä tekniseltä alalta. Lisäksi alat valittiin niin, että osassa näistä aloista on paljon opiskelijoita, joiden äidinkieli on jokin muu kuin kotimainen kieli (muu kuin suomi, ruotsi tai saame). Opettajia haastateltiin hieman useammalta alalta kun taas opiskelijoiden haastatteluissa keskityttiin pääosin kahteen opiskelijaryhmään.

Valitsemalla alat näin, pystyimme vertailemaan segregaatiota tuottavia mahdollisesti erilaisia syitä nais- ja miesenemmistöisillä aloilla. Valitsemalla sekä nais- että miesvaltainen tekninen ala, pystyimme pohtimaan myös nimenomaan tekniikan alan valintaan liittyviä kysymyksiä. Myös etninen tausta ja kieli olivat merkittävässä roolissa. Lisäksi osassa haastatteluja käsiteltiin sukupuolen moninaisuutta.

Opiskelijoiden ja opettajien haastattelut toteutettiin muutamaa opettajahaastattelua lukuunottamatta pääkaupunkiseudulla sijaitsevassa ammatillisessa oppilaitoksessa.

Oppituntien havainnointi

Tutkija havainnoi kahden tutkimukseen osallistuneen opiskelijaryhmän oppitunteja ennen kuin haastatteli saman ryhmän opiskelijoita. Opetuksen havainnointi ja opiskelijoiden haastattelut muodostivat näin ollen jatkumon. Havainnointi paitsi opetti tutkijalle koulun arjesta ja opiskelusta myös tutustutti tutkijan ja opiskelijaryhmän toisiinsa niin, että ryhmähaastatteluissa on jo syntynyt luottamus ja ymmärrys tutkijaa ja tutkimusta kohtaan. Havainnointitunteja kertyi yhteensä 20 tuntia.

Opiskelijoiden haastattelut

Tutkimukseen haastateltiin kahden opiskelijaryhmän opiskelijoita seuraavilta aloilta: kone- ja tuotantotekniikka sekä hammastekniikka. Oppialoittain valittujen opiskelijaryhmien lisäksi haastateltiin muutamia saman oppilaitoksen opiskelijoita, jotka identifioituvat trans- tai muunsukupuolisiksi. (Transsukupuolisen ihmisen kokemus omasta sukupuolestaan ei vastaa hänen syntymässä määriteltyä sukupuoltaan. Muunsukupuolinen ihminen voi olla sekä mies että nainen, jotakin mieheyden ja naiseuden väliltä tai sitten tyystin tämän jaon ulkopuolella.) Näin myös sukupuolen moninaisuuteen liittyvät asiat tulivat käsitellyksi tutkimuksessa, vaikka ne eivät oppiaineiden mukaisesti valituissa haastatteluryhmissä nousseetkaan esille.

Yhteensä haastatteluihin osallistui 32 opiskelijaa, haastatteluja tehtiin 17 kappaletta ja niiden yhteenlaskettu kesto oli 12,5 tuntia.

Opiskelijoiden ryhmähaastatteluihin osallistui 2 – 6 opiskelijaa kerrallaan. Kukin opiskelija osallistui haastatteluun noin kaksi kertaa, jolloin toisella haastattelukerralla pystyttiin syventämään edellisellä kerralla käsiteltyjä asioita. Toisinaan toinen haastattelu tehtiin opiskelijan toiveesta tai tutkijan pyynnöstä yksilöhaastatteluna.

Opiskelijoiden ryhmähaastattelut olivat puolistrukturoituja haastatteluja, joissa pyrittiin keskustelunomaiseen tilanteeseen. Kaikissa haastatteluissa käsiteltiin pääosin samoja teemoja etenkin ensimmäisen haastattelukerran osalta. Toisella haastattelukerralla tutkija jousti valittujen teemojen käsittelyssä ensimmäistä haastattelukertaa enemmän sen mukaan, mikä ensimmäisellä kerralla oli ollut kiinnostavaa. Ryhmähaastatteluissa opiskelijat myös reagoivat toistensa kertomuksiin ja toivat esille omia aiheitaan.

- Opiskelijoiden haastattelujen teemat olivat:

- Opiskelijoiden kokemukset oppilaitoksen ja aineen valinnasta, mikä vaikutti valintoihin
- Opiskelijoiden käsitykset siitä, kenelle heidän aineensa opiskelu sopi
- Opiskelijoiden kokemukset siitä, miten oppilaitoksessa on käsitelty ammatteja ja kerrottu työstä
- Opiskelijoiden käsitykset ja tieto ammateista ja työorganisaatioista, keskustelu siitä mihin työympäristöön kukin itse haluaisi
- Opiskelijoiden käsitykset siitä, mitä käytäntöjä oppilaitoksissa pitäisi muuttaa, jotta segregatio lievenisi ja tasa-arvo lisääntyisi

Opiskelijaryhmät ja haastatteluiden tunnelma

Haastattelemassani hammastekniikan ryhmässä suurin osa opiskelijoista oli naisia (haastattelin 8 naista ja 3 miestä). Suurin osa oli muuttanut Suomeen teini-ikäisenä, ja he olivat haastatteluhetkellä nuoria aikuisia, 18 – 24 -vuotiaita. Kaksi haastatelluista oli aina asunut Suomessa, ja kolme oli muuttanut Suomeen vasta aikuisena, vähintään 20-vuotiaana. Aikuisena muuttaneet olivat asuneet Suomessa jo 6 – 9 vuotta. Maat, joista opiskelijat olivat muuttaneet Suomeen, vaihtelivat: opiskelijat olivat muuttaneet Suomeen yhteensä 7 eri maasta.

Opiskelijat pyrkivät hahmottamaan erilaisia taustojaan ja vertailemaan kokemuksiinsa opiskelusta myös taustojaan vasten. Sekä entinen kotimaa että Suomi olivat heille osa identiteettiä, ja näistä identiteeteistä ja määritelmistä myös keskusteltiin. Yhdessä haastattelussa kanssaopiskelija puhutteli esimerkiksi Virossa ja Venäjältä muuttaneita opiskelijoita suomalaisina, minkä nämä kaksi kuitenkin korjasivat: he eivät tunteneet olevansa pelkästään suomalaisia, vaikka se jonkun toisen mielestä siltä vaikutti. Toisaalta myös minulta kysyttiin, olenko pelkästään suomalainen, koska sukunimeni ei ole kovin tavallinen, vaikka onkin suomalainen sukunimi. Taustojen hahmottaminen oli siis opiskelijoiden mielestä kiinnostavaa, ja samalla ryhmän moninaisuus teki mahdolliseksi selvien jakojen muodostamisen esimerkiksi maahanmuuttajien ja ei-maahanmuuttajien välillä.

Suomenkieleen liittyvät haasteet yhdistivät kuitenkin useita opiskelijoita ja tulivat esille keskusteluissa. Lapsena tapahtunut maahanmuutto oli esimerkiksi osaltaan vaikuttanut siihen, etteivät opiskelijat olleet kokeneet voivansa mennä lukioon, ja näin ollen se oli vaikuttanut heidän päätökseensä tulla opiskelemaan hammastekniikkaa.

Seuraamillani hammastekniikan tunneilla oli rauhallista ja kukin opiskelija keskittyi pääosin omaan työhönsä. Opettaja neuvoi opiskelijoita lähinnä yksitellen. Joskus opiskelijat hieman keskustelivat keskenään, ja tauoille he lähtivät pienissä ryhmissä. Minusta tuntui osittain vaikealle rikkoo tunnin rauhaa ja hiljaisuutta, joten pitkälti vain seurasin tunnin kulkua. Välillä kuitenkin kiersin puhumassa opiskelijoille, ja kysyin esimerkiksi sitä, haluaisivatko he osallistua haastatteluihin. Haastattelu järjestin joko kokoushuoneessa tai sen ollessa varattuna tyhjässä luokkahuoneessa. Haastatteluissa puhuminen oli helppoa ja tunnelma oli vapautunut. Keskusteluissa tuli esille sekä positiivisia että negatiivisia asioita, kuten pelko siitä, löytyykö töitä valmistumisen jälkeen.

Haastattelemassani kone- ja tuotantotekniikan opiskelijaryhmässä suurin osa opiskelijoista oli miehiä (haastattelin 15 miestä ja 2 naista). Kone- ja tuotantotekniikan ryhmän opiskelijoiden taustat erosivat hammastekniikan ryhmän opiskelijoista sikäli, että suurin osa opiskelijoista oli muuttanut Suomeen vasta aikuisena (12 oli muuttanut Suomeen aikuisena 2 – 6 vuotta sitten ja he olivat haastatteluhetkellä 28 – 45 -vuotiaita, yksi oli muuttanut Suomeen lapsena, ja 4 oli asunut Suomessa aina). Saatankin analyysissäni jaotella opiskelijaryhmää esimerkiksi niin, että puhun aikuisten maahanmuuttajamiesten syistä päätyä opiskelemaan alaa. Toki myös heidän kohdallaan sekä Suomi että entinen kotimaa ovat yhtä aikaa osa identiteettiä, eikä heidän identiteettinsä ole pelkästään

maahanmuuttajuus. Tämä tulee haastatteluissa esille muun muassa niin, että miehet keskustelevat siitä, mitä juuri Suomeen tulleiden maahanmuuttajien olisi hyvä oppia.

Seuraamillani kone- ja tuotantotekniikan tunneilla opiskelijat tekivät töitä pääosin pienissä ryhmissä, ja ryhmät liikkuvat tarvittaessa vapaasti eri konehalleissa. Työt eivät suoranaisesti olleet ryhmätöitä, mutta koska kaikilla oli työnalla sama tehtävä, opiskelijoista tuntui järkevältä työskennellä yhdessä. Kiersin puhumassa eri ryhmien opiskelijoille, ja seurasin joitakin ryhmiä kauemmin. Lisäksi myös opettaja oli vastuuttanut erityisesti yhden opiskelijan ottamaan minut mukaansa. Yritin kuitenkin olla kuormittamatta läsnäolollani liikaa pelkästään häntä. Aikuiset maahanmuuttajamiehet, jotka siis olivat minun kanssani suunnilleen saman ikäisiä, olivat minulle hyvin kohteliaita. Näin ollen puhuminen heille oli helppoa. Myös puhuminen nuorille miehille oli helppoa. Ryhmän yhdelle naiselle puhuminen oli sekin helppoa ja mukavaa, mutta yritin tietoisesti olla kuormittamatta häntä sen enempää kuin muitakaan. Haastatteluihin osallistunut toinen nainen opiskeli itse asiassa eri ryhmässä ja ei näin ollen ollut mukana havainnoimillani tunneilla.

Haastattelut järjestin tyhjässä luokahuoneessa. Suurimmaksi osaksi haastattelut olivat rentoja ja hauskoja. Opiskelijat vitsailivat paljon, ja heillä oli paljon sanottavaa eri aiheista. Suurin osa oli myös reippaita keskustelijoita, eivätkä esimerkiksi nuoret jääneet keskustelussa mitenkään hiljaisiksi. Kohteliaisuus kuitenkin esti maahanmuuttajamiehiä kritisoinnista oikein mitään kovin paljon. Koulusta tai opetuksesta ei löytynyt heidän mukaansa mitään parannettavaa, koska kaikki oli niin hyvin. Myös työelämän syrjinnästä kysyessäni esimerkit esitettiin joko yleisellä tasolla tai esimerkiksi jollekin toiselle tapahtuneina asioina. He eivät todennäköisesti halunneet kertoa minulle negatiivisia asioita Suomesta. Nuorille kantasuomalaisille puolestaan oli helppoa tuoda esille sekä negatiivisia että positiivisia asioita.

Opettajien haastattelut

Opettajien haastattelut toivat toisen näkökulman oppilaitoksen arkeen ja sukupuolenmukaisen eriytymisen ja etnisen taustan / kielen mukaisen eriytymisen syihin. Tutkimukseen haastateltiin opettajia seuraavilta aloilta: kone- ja tuotantotekniikka, media-ala, sosiaali- ja terveystieteet, laboratorioala, hammastekniikka, lääkeala, hius- ja kauneusala, muoti- ja tekstiiliala. Haastatellut opettajat edustavat siis hieman laajemmin eri oppiaineita kuin opiskelijat.

Opettajien haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina ryhmähaastatteluina, joihin kukin opettaja osallistui kerran. Yhteensä haastatteluihin osallistui 16 opettajaa, 3 kuraattoria ja yksi vararehtori. Haastatteluja tehtiin 8 kappaletta ja niiden yhteenlaskettu kesto oli noin 9 tuntia.

Opettajien haastattelujen teemat olivat:

- Opettajien kokemukset siitä, miten he ovat käsitelleet ammatteja ja työtä oppilaiden kanssa
- Opettajien kokemukset siitä, kenelle oppilaitoksessa opiskelu sopii
- Työssä oppimisen merkitys osana opintoja
- Opettajien käsitykset segregaatiosyistä ja vaikutuksista opiskelijoihin
- Opettajien käsitykset siitä, mitä käytäntöjä oppilaitoksissa pitäisi muuttaa, jotta segregatio lievenisi ja tasa-arvo lisääntyisi

Verkkokysely

Hanke toteutti verkkokyselyn, jolla kerättiin kokemuksia siitä, mitkä asiat ovat vaikuttaneet omiin ammatti- ja uravalintoihin, sekä siitä, mitä mieltä vastaajat ovat työelämän tasa-arvoisuudesta. Verkkokyselyyn vastaajia kutsuttiin kahdella eri Facebook-sivustolta.

He vastasivat seuraaviin kysymyksiin:

- Ikä:
- Sukupuoli:
- Asuinpaikka:
- Mitä alaa ja missä oppilaitoksessa olet opiskellut?
- Millä alalla työskentelit opintojesi aikana tai jälkeen?
- Millä alalla työskentelet nyt tai kuinka pitkään olet ollut ilman töitä?
- Kun ajattelet opiskeluaikaasi ja ajatuksia siirtymisestä työelämään; miten työelämä on eronnut siitä mitä ajattelit? Mitä nyt kertoisit työelämästä tai opiskelualan valinnasta 18-vuotiaalle itsellesi?
- Oletko kokenut/nähnyt työelämän (rakenteissa) epätasa-arvoa, ja jos olet, niin minkälaisissa konkreettisissa tilanteissa se on tullut esiin?
- Minkälaisesta syrjivästä ajatusmallista olet saanut itsesi kiinni (esim. sukupuoleen, ikään, seksuaaliseen suuntautumiseen, uskontoon, etnisyyteen, vammaisuuteen tai sosio-ekonomiseen taustaan liittyen)?
- Muita terveisiä tutkijalle tai kaikille SEGLI-hankkeen toimijoille?

Lue verkkokyselyn tuloksista: [Miten valitsen kiinnostavan alan ja työn? Nuorten aikuisten vinkit](#)

AmmatINVALINTAPSYKOLOGIEN HAASTATELUT

Tutkimusta varten haastateltiin 10 TE-toimistossa työskentelevää ammatinvalintapsykologia. Mukaan kutsuttiin kaikki ammatinvalintapsykologit kolmen alueen TE-toimistoista: Uudenmaan, Pohjois-Pohjanmaan sekä Kainuun TE-toimistosta. Haastattelut toteutettiin Skypen avulla tai puhelimitse ja yksi haastattelu kesti 15 minuutista puoleen tuntiin, keskimäärin 22 minuuttia.

Psykologit saatiin vastaamaan hyvin Pohjois-Pohjanmaalta (6/8, vastausprosentti 63 %), sekä Kainuusta (2/3, vastausprosentti 67 %). Sen sijaan Uudeltamaalta psykologeja saatiin vastaamaan vain 2/51 (vastausprosentti 4 %). Voi olla, että asiaan vaikutti se, että Uudeltamaalta tutkija ei saanut kaikkien psykologien nimiä, vaan kutsut lähetettiin psykologien ryhmiin yhteisenä kutsuna. Uudellamaalla lähetettiin ensin kutsu, sitten muistutuskuutsu, ja lisäksi tutkija pyysi vielä erikseen kahta osallistunutta psykologia mainostamaan tutkimusta kollegoilleen. Enempää kutsuja ei enää voinut lähettää, joten Uudenmaan vastausprosentti jäi alhaiseksi. Toisaalta kahdelta muulta alueelta tavoitettiin asiasta erityisen kiinnostuneiden lisäksi myös muut psykologit, joten aineistoa voidaan pitää siinä mielessä näiden kahden alueen kohdalta edustavana otoksena myös psykologien näkemysten osalta.

Haastelluista psykologeista 7 oli naisia ja 3 miehiä. Haastateltujen psykologien keski-ikä oli 51 vuotta. Haastattelut litteroitiin ja teksti teemoiteltiin Nvivo-ohjelmalla, joka auttaa laadullisen tutkimuksen analysoinnissa.

Laadullisen tiedon analyysi

Opiskelijoiden haastattelut

Haastattelut litteroitiin ensin tekstiksi ja sitten tätä tuotettua empiiristä aineistoa analysoitiin Nvivo-ohjelmalla. Ohjelman avulla aineistoa kategorisoitiin ja teemoiteltiin. Esille nousseista teemoista valittiin induktiivisen päättelyn tuloksena muutamia, joita tarkasteltiin erityisen tarkasti.

Opiskelijoiden haastattelujen osalta esille nousseita teemoja olivat:

- Syyt, joiden takia opiskelen täällä (ennen kaikkea kiinnostuksen käsite kiinnitti huomioni, myös tuttuuden ja positiivisten kokemusten merkitys, lisäksi vertailu syiden välillä kahdessa eri opiskelijaryhmässä kahdella erilaisella tekniikan alalla)
- Opiskelijoiden käsitykset naisille ja miehille sopivista töistä

- Opiskeluun liittyvät ongelmat (kuten kieleen liittyvät ongelmat)
- Kokemukset koulutus sopimusjaksoilta työpaikoissa (huonot ja hyvät)
- Opiskelijoiden käsitykset tulevaisuuden työmahdollisuuksista ja strategiat, joilla opiskelijat aikovat selvitä (kun esimerkiksi työllistyminen on vaikeaa)

Opettajien haastattelut

Myös opettajien haastattelut litteroitiin ensin tekstiksi ja sitten tätä tuotettua empiiristä aineistoa analysoitiin Nvivo-ohjelmalla. Ohjelman avulla aineistoa kategorisoitiin ja teemoiteltiin. Esille nousseista teemoista valittiin induktiivisen päättelyn tuloksena muutamia, joita tarkasteltiin erityisesti.

Opettajien haastattelujen osalta esille nousseita teemoja olivat:

- Syyt, joiden takia opettajat näkevät opiskelijoiden valitsevan heidän aineensa
- Syyt, joiden takia opettajat näkevät, että monet potentiaaliset opiskelijat eivät valitse heidän aineitaan
- Opettajien käsitykset naisille ja miehille sopivista töistä, ja tekniikan aloista ylipäätään
- Opettajien käsitykset kieleen liittyvistä opiskelun ongelmista ja mahdollisuuksista parantaa yhdenvertaisuutta
- Opettajien näkemykset koulutus sopimusjaksoista
- Opettajien näkemykset opiskelijoiden tulevasta työmahdollisuuksista ja heidän tapansa tukea opiskelijoita työllistymisessä

Havainnointi

Oppituntien havainnointi ja havainnoinnin muistiinpanot sekä tilanteissa otetut muutamat valokuvat toimivat myös empiirisenä materiaalina. Tarkastellessaan haastatteluissa esille nousseita teemoja, tutkija otti huomioon myös havainnoinnin avulla kerätyn tiedon. Lisäksi havainnointi vaikutti haastatteluihin syventäen niissä käytyä keskustelua.

AmmatINVALINTAPSYKOLOGIEN HAASTATTELUT

AmmatINVALINTAPSYKOLOGIEN HAASTATTELUT ANALYSOITIIN KATEGORISOIDEN JA TEEMOITELLEN. TARKEMMAN ANALYYSIN TEEMOIKSI NOUSIVAT:

- Kuinka työelämän segregatio näkyy ammatINVALINTAPSYKOLOGIN TYÖSSÄ
- Miten ammatINVALINTAAN PSYKOLOGIEN MUKAAN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT OVAT TUTKIJAN ANALYYSIN MUKAAN SUKUPUOLITTUNEITA
- Segregaation purkamisen mahdollisuudet ammatINVALINTAPSYKOLOGIN TYÖSSÄ
- Sukupuolesta vaikenemisen paikat psykologien puheessa
- Psykologien näkemyksiä työelämässä olevasta syrjinnästä

Verkkokysely

Verkkokyselyn avoimet vastaukset analysoitiin Nvivo-ohjelmalla kategorisoiden ja teemoitellen. Analyysista valittiin yksi aihe, eli kiinnostuksen käsite, josta kirjoitettiin juttu hankkeen sivuilla julkaistuun artikkeliin.

Tutkimuksen tulokset

Koulutusvalintoihin vaikuttaneet syyt kahdella erilaisella teknisellä alalla

Sivun teksti: Inkeri Tanhua 15.2.2019

Kaksi erilaista teknistä alaa

Tutkimukseen haastateltiin opiskelijoita kahdesta eri opiskelijaryhmästä pääkaupunkiseudulla sijaitsevassa ammatillisessa oppilaitoksessa. Ensimmäinen opiskelijaryhmä oli hammastekniikan opiskelijoiden ryhmä. Toinen ryhmä opiskeli kone- ja tuotantotekniikkaa. Näin tutkimuksessa pystyttiin vertailemaan kahta teknistä alaa, joista ensimmäinen on naisenemmistöinen ja jälkimmäinen miesenemmistöinen.

Hammastekniikan perustutkinto valmistaa hammaslaborantiksi. Hammaslaborantti valmistaa tilauksen mukaisia suuhun sijoitettavia laitteita, kuten hammasproteeseja tai hampaiden oikomahoidossa tarvittavia laitteita. Hammaslaborantin tavallisin työpaikka on hammaslaboratorio, josta terveydenhoidon ammattilaiset tilaavat töitä. Työssä tarvitaan hyviä käden hienomotorisia taitoja, sekä kykyä seurata tarkasti esimerkiksi hammaslääkärin kirjoittamia ohjeita. (Katso lisää [ammattinetistä: hammaslaborantti](#)). Työ hammaslaboratoriossa vaatii tarkkuuden lisäksi myös voimaa eikä sovellu allergiselle. Lisää työstä hammaslaboratorioissa voi lukea esimerkiksi opinnäytetyöstä [Kuormittuminen hammaslaboratoriossa: fyysiset altisteet ja fyysiset kuormitustekijät](#) (Moilanen et al. 2016). Hammaslaborantin minimialoituspalkka on [työehtosopimuksen](#) mukaan 1672 € kuukaudessa, ja [palkkojen tietoinfo -sivuston](#) mukaan hammaslaboranttien keskipalkka on 2400 € kuukaudessa. Työehtosopimuksesta näkee selkeästi, kuinka palkka nousee kokemuksen myötä. Koulutusala on pieni: hammaslaboranttikoulutuksessa aloittaa vuosittain alle 40 henkilöä. Hammaslaboranttia ylempi tutkinto on ammattikorkeakoulussa suoritettava hammastekniikan tutkinto.

Kone- ja tuotantotekniikan perustutkinto valmistaa koneistajaksi. Koneistaja valmistaa metallisia kappaleita ja koneen osia erilaisten työstömenetelmien avulla. Näitä menetelmiä ovat esimerkiksi sorvaus, jyräily, hionta, avarrus ja höyläys. Koneistajat työskentelevät pääasiassa konepajoilla ja metalliverstailla. (Katso lisää [ammattinetistä: koneistaja](#)). Kone- ja tuotantotekniikan yhtenä osa-alueena opetellaan hitsausta. Hitsaaja kokoaa levy- ja metallirakenteita yhdistäen osat eri hitsausmenetelmiä käyttäen. Hitsaajien työpaikkoja on konepajojen lisäksi esimerkiksi telakoilla ja korjaamoilla. (Katso lisää [ammattinetistä: hitsaaja](#)). Koneistajien ja hitsaajien palkkaus perustuu [Teknologiategollisuuden työehtosopimukseen](#), mutta minipalkka vaihtelee työn vaativuuden mukaan, joten yhtä aloituspalkkaa on vaikea määrittellä. [Tilastokeskuksen](#) mukaan hitsaajan (luokka valimotyöntekijät, hitsaajat, levysepät ym.) mediaanipalkka eli yleisin palkka on 2749 € kuukaudessa ja alin kymmenys hitsaajista tienaa 2208 € kuukaudessa. Samoin kuin hammaslaborantin työssä, myös koneistajan ja hitsaajan töissä tarvitaan kädentaitoja ja huolellisuutta, sekä hyvää piirustusten lukutaitoa. Kone- ja tuotantotekniikan koulutuksessa aloittaa vuosittain yli 1200 opiskelijaa, ja opiskelupaikkoja jää silti täyttämättä. Myös kone- ja tuotantotekniikassa voi opiskella ammatillista perustutkintoa ylempään tutkinnon ammattikorkeakoulussa.

Hammastekniikan opiskelijoiden syyt hakeutua alalle

Hammastekniikan opiskelijoista moni kertoi, että on kiinnostunut alasta, koska haluaa tehdä töitä käsillään. Hammastekniikan tyyppisinä vaihtoehtoina esitettiin muun muassa koruseppä, kelloseppä ja laborantti. Opiskelijoille tuntui myös olevan tärkeää, että käsillä tehtävä työ on pientä. Monille oli tullut yllätyksenä, kuinka isoja koneita ja uuneja pienten hammasproteesien valmistukseen tarvitaan.

Valinnan osuminen juuri hammastekniikkaan oli monelle ollut myös hieman sattumanvaraista. Ala ei välttämättä ollut ennestään heille kovinkaan tuttu: se vain kuulosti alalta, jossa voisi tehdä töitä käsillään ja työllistyä. Hammasala saattoi tuntua tutulta myös esimerkiksi siksi, että omat hampaat oli oiottu. Hammastekniikan opiskelijoista osa kertoi valinneensa alan myös auttamishalun takia. He toivoivat voivansa tehdä ihmiset onnellisiksi uusista hampaistaan.

Yksi syy valita hammastekniikan opiskelu oli se, että opiskelijat olisivat oikeastaan halunneet opiskella hammaslääkäreiksi, mutta se ei syystä tai toisesta ollut mahdollista. Esimerkiksi lapsena tapahtunut maahanmuutto vaikutti siihen, ettei osa opiskelijoista kokenut voivansa mennä tai ollut päässyt lukioon, ja näin ollen se oli vaikuttanut heidän päätökseensä tulla opiskelemaan hammastekniikkaa. (Tarkemman kuvauksen opiskelijaryhmästä voit lukea osiosta [tutkimuksen toteutus](#).) Kaikkein hampaiden kanssa tehtävään työhön tuntui myös liittyvän samanlaisia positiivisia mielikuvia esimerkiksi työn arvostuksesta ja hyvästä palkkauksesta, vaikka varsinkin hammaslaboranttien aloituspalkka on suhteellisen pieni. Muutamat olivat hammastekniikan opintoja aloittaessaan ajatelleet alan työllisyystilanteen olevan hyvä, vaikka pääkaupunkiseudulla itse asiassa on tällä hetkellä hieman ylitarjontaa hammaslaboranteista. Osa opiskelijoista kertoi aikovansa opiskella hammaslaborantin tutkinnon jälkeen ammattikorkeakoulussa hammasteknikoksi.

[Kone- ja tuotantotekniikan opiskelijoiden syyt hakeutua alalle](#)

Kone- ja tuotantotekniikan opiskelijat perustelivat alavalintaansa ennen kaikkea hyvällä työllisyydellä. Se on ymmärrettävää, sillä alan tämänhetkinen työllisyystilanne tosiaan on hyvä, joskin ala on suhdanneherkkä. Monella kone- ja tuotantotekniikan maahanmuuttajataustaisella opiskelijalla oli myös jo ennestään kokemusta alalla työskentelystä aiemmassa kotimaassaan. Tällöin tuntui luontevalta jatkaa samalla alalla, mutta koska työn saaminen vaatii Suomessa usein vaatii suomalaisen tutkinnon, he olivat ensin tulleet opiskelemaan. Toisaalta osa opiskelijoista oli vaihtanut ammattia Suomeen muuton takia. Ammatinvaihtajien edelliset elinkeinot vaihtelivat paljon: yksi oli ollut kalastaja, toinen Internet-kahvilan pitäjä, ja kolmannella oli akateeminen tutkinto.

Myös nuorille kone- ja tuotantotekniikan opiskelijoille ala oli jotenkin tuttu entuudestaan. Yhdellä oli sukulaisia ja toisella isä samalla alalla. He olivat myös kokeilleet esimerkiksi hitsaamista jo ennen opiskelun aloittamista, ja pitäneet siitä. Opiskelijoilla oli myös paljon positiivisia mielikuvia alasta. He pitivät alan töitä arvostettavina ja tärkeinä, ja heistä tuntui hyvältä ajatukselta tehdä ”kovaa työtä” ja käyttää suuria koneita.

Hammastekniikan opiskelijoiden painottama halu tehdä käsillään töitä, ei tullut samalla tavoin esille kone- ja tuotantotekniikan opiskelijoiden puheissa. Vain yksi opiskelija viittasi erilaisten käsillä tehtävien töiden samantyyppisyyteen. Tämä ero saattaa osittain johtua siitä, että siinä missä hammastekniikan opiskelijat olivat usein tehneet valinnan lukion ja hammastekniikan opintojen välillä, kone- ja tuotantotekniikassa vain harva oli ajatellut lukiota. Sen sijaan painotettiin sitä, että koulutus ei saa kestää liian pitkään ja sen pitää valmistaa ammattiin. Kone- ja tuotantotekniikan maahanmuuttajataustaiset opiskelijat olivat enimmäkseen jo yli 30-vuotiaita, ja he kertoivat tästä syystä haluavansa ammatin nopeasti. Myös nuoret opiskelijat painottivat opiskelun nopeutta. He eivät olleet kiinnostuneet pitkästä koulutuksesta ja opiskelusta. Näin ollen epäkiinnostus koulussa oloon painottui puheessa käsillä tehtävän työn sijaan. Vanhempien maahanmuuttajien mielestä nuorten valinta tuntui ehkä hieman hassulta, ja suomalaistaustaiset nuoret joutuivatkin ryhmähaastattelussa vastaamaan kanssaopiskelijoidensa kysymyksiin siitä, etteivätkö he todella haluaisi opiskella enemmän.

[Yhteenveto hammastekniikan ja kone- ja tuotantotekniikan opiskelijoiden syitä valita koulutusala](#)

Taulukossa 1 on yhteenveto kahdella erilaisella teknisellä alalla opiskelijoiden esille tuomista syistä valita juuri kyseinen koulutusala. Yhteenvedon lisäksi voit myös katsoa [esimerkkisitaatit opiskelijoiden perusteluista](#).

Kone- ja tuotantotekniikka

- Käsitys hyvästä työllisyydestä
- Aiempi kokemus alan töistä toisessa maassa
- Piti vaihtaa työtä, koska tulin Suomeen
- Vanhempi samalla alalla
- Positiivinen kokemus ja kannustus
- Positiiviset mielikuvat alasta
- En ole kiinnostunut opiskelusta pitkään
- Ei oikein kiinnostanut mikään
- Käytännölliset syyt
- En voi vaihtaa, vaikka haluaisin, koska en halua vaikeuksia TE-toimiston kanssa

Hammastekniikka

- Kiinnostus tehdä töitä käsillä
- Kiinnostus tarkkaan työhön ja pieniin koneisiin
- Sattuma ja kuulosti kiinnostavalle
- Positiiviset mielikuvat alasta
- Halusin hammaslääkäriksi (mutta en päässyt tai voi hakea)
- Lukio ei sujunut
- Kaveri suositteli
- Käsitys hyvästä työllisyydestä
- Halu auttaa
- En voi vaihtaa, vaikka haluaisin, koska en halua vaikeuksia TE-toimiston kanssa

Taulukko 1 - Yhteenveto opiskelijoiden esille tuomista syistä valita koulutusala kahdella erilaisella teknisellä alalla

Opettajien käsitykset siitä, miksi metallialalle ei tulla

Kun kysyin kone- ja tuotantotekniikan opettajilta, miten opiskelijat heidän alalleen päätyvät, he toivat esille samat asiat, jotka olin kuullut opiskelijoiltakin. Tämän lisäksi opettajat keskustelivat myös siitä, miksi alalle ei tulla. Opettajien mukaan kone- ja tuotantotekniikka jää nuorille pääosin vieraaksi alaksi ja monilla on siitä hieman negatiivinen kuva. Negatiivista kuvaa tuottavat esimerkiksi uutiset, jotka usein kertovat irtisanomisista. Lisäksi uutiskuviin helposti valitaan näyttävää kuvamateriaalia, kuten hitsaustilanne, jossa kipinät lentävät. Tämä antaa opettajien mukaan kapean kuvan alan töistä.

Opettajat toivat lisäksi esille, että helppo pääsy opintoihin voi toimia potentiaalisia opiskelijoita karkoittavana tekijänä. Kone- ja tuotantotekniikassa tarvitaan paljon työvoimaa, ja tästä syystä opiskelupaikkoja on paljon, eikä niitä saada kaikkia täytettyä. Näin ollen sisään on helppo päästä. Sisään pääsyn helppous ei toki kerro alasta tai itse työstä mitään. Opettajat kuitenkin arvelivat, että peruskoulujen opinto-ohjaajat esittelevät alaa lähinnä siinä tapauksessa, että oppilas ei pääse matalien arvosanojensa takia muuhun koulutukseen.

Opettajien mukaan uutisoinnin kapeus ja helppo sisäänpääsy saavat aikaan sen, että ala on vieras ja mielikuva siitä on negatiivinen, eikä alalle hakeudu kovin paljon opiskelijoita suomalaisen peruskoulun jälkeen.

Opettajien käsitykset siitä, miksi tekniset terveystalat houkuttelevat

Kutsun tässä tutkimuksessa teknisiksi terveystaloiksi kolmea ammatillisissa oppilaitoksissa opetettavaa alaa: hammastekniikkaa, lääkealaa ja laboratorioalaa. Lääkealalta valmistuu lääketeknikoksi, laboratorioalalta laborantiksi, ja hammastekniikasta hammaslaborantiksi.

Kaikkien näiden alojen opettajat toivat esille, että yksi syy, miksi erityisesti nämä alat ovat suosittuja, on se, että ne yhdistetään lääketieteeseen ja jopa lääkärin työhön. Lääketieteeseen liittyvät positiiviset mielikuvat siis heijastuvat näihin ammattiaineisiin, vaikka niitä opiskelemalla ei pääsekään opiskelemaan lääkäriksi. Lääkealalta valmistuneet opiskelijat ovat töissä esimerkiksi apteekkien toimisto-, myynti- ja järjestelytehtävissä tai lääkkeiden valmistuksessa. Laborantit puolestaan laboratorioissa, joissa heidän työhönsä kuuluu muun muassa analyysien ja mittausten tekemistä, sekä aineiden pitoisuuksien määrittelyä.

Opettajat myös toivat esille, että erityisesti maahanmuuttajataustaiset opiskelijat tai heidän vanhempansa näkevät tekniset terveystalat houkuttelevina ja hyödyllisinä aineina.

Sukupuolittuneet mielikuvat kahdesta teknisestä alasta

Hammastekniikassa ja kone- ja tuotantotekniikassa on paljon samankaltaisuuksia. Kummassakin valmistetaan piirustusten ja muiden ohjeiden mukaisesti erilaisten työkalujen avulla tuotteita. Kone- ja tuotantotekniikassa materiaalina on metalli. Metallia on myös yksi hammastekniikassa käytetyistä aineista, sillä esimerkiksi proteesissa voi olla metallirunko.

Hammastekniikan opiskelijoista kukaan ei ollut kuitenkaan harkinnutkaan kone- ja tuotantotekniikan opiskelua. Ala kuulosti heidän mielestään vieraalta. He liittivät metallien kanssa työskentelyn isoihin koneisiin ja isoihin työkaluihin, ja arvelivat työn olevan raskaampaa kuin heidän työnsä. Samalla hammastekniikan opiskelijat kuitenkin myös kertoivat, että heidänkin alansa on mielikuvia raskaampaa. Vaikka lopputuote onkin suhteellisen pieni suuhun mahtuva tuote, tarvitaan valmistusvaiheissa esimerkiksi isoja, kuumia uuneja metallin sulatukseen.

Monelle hammastekniikan opiskelijalle työn raskaus ja isot koneet olivat olleet yllätys. Myös tiettyjen työvaiheiden sotkuisuus oli ollut opiskelijoille yllätys ja he kertoivat haitallisten aineiden ja pölyn lisäävän työn kuormittavuutta ja aiheuttavan esimerkiksi allergioita. Opiskelijoiden käsitys omista kyvyistään työhön oli kuitenkin hyvä. Vaikka he pitivät kone- ja tuotantotekniikkaa itselleen sopimattomana alana isojen koneiden takia, he uskoivat pärjäävänsä hammastekniikassa käytettyjen koneiden kanssa.

Kone- ja tuotantotekniikan opiskelijat keskustelivat alansa fyysisestä kuormittavuudesta hyvin samantyyppisesti kuin hammastekniikan opiskelijat. Molempien ryhmien opiskelijat pitivät kuntosalilla käymistä ja muuta liikuntaa hyvänä vastapainona samanlaisissa asennoissa tehtävälle työlle. Jotkut kone- ja tuotantotekniikan opiskelijat myös ihannoivat työnsä fyysisyyttä ja puhuivat metallityöstä kovan työn tekemisenä, joka sopi heille.

Kun kysyin kone- ja tuotantotekniikan miesopiskelijoilta syitä siihen, miksei alalla ole enempää naisia, he nostivat työn fyysisyyden yhdeksi syyksi. Toisaalta osa miesopiskelijoistakin kyseenalaisti tämän perustelun. Työn ergonomia nähtiin tärkeäksi myös miehille. Kone- ja tuotantotekniikka opiskelevat naiset eivät käsitelleet puheessaan mitenkään erityisellä tavalla sitä, että työ on fyysistä tai että siinä käytettävät koneet ovat kooltaan isompia kuin jollain toisella alalla käytettävät koneet. Se ei ilmeisesti ollut tullut heille samalla tavoin yllätyksenä kuin se oli tullut hammastekniikan opiskelijoille.

Hammastekniikkaa opiskelevien naisten mielikuvissa tekninen ala sopi naisille, jos se sisälsi tarkkaa työtä ja sitä tehtiin suhteellisen pienillä koneilla. Opiskelijat olivat tätä mieltä siitä huolimatta, että työ hammaslaboratorioissakin on raskasta ja vaatii myös isoja koneita. Joidenkin kone- ja tuotantotekniikkaa opiskelevien miesten mielikuvissa metalliala sopi miehille erityisesti siksi, että se oli ”kovaa fyysistä työtä”. Näin mielikuvat kahdesta erilaisesta teknisestä alasta ohjasivat sitä, mille aloille opiskelijat kokivat sopivansa.

Miksi sukupuoli vaikuttaa alavalintaan?

Tietosivun teksti: Inkeri Tanhua, 27.2.2019

SEGLI:n tutkimuksen mukaan sukupuoli vaikuttaa alavalintoihin etenkin seuraavien syiden takia:

1. [Eri alat tulevat tutuiksi naisille ja miehille](#)
2. [Sukupuolittuneet mielikuvat eri töistä vaikuttavat alavalintaan](#)
3. [Negatiiviset tekijät osittain sukupuolittuneita \(esim. ei halua tai voi opiskella pitkään\)](#)

Lisäksi sivulla käsitellään [peruskoulujen ja lukioiden sekä ammatillisten oppilaitosten roolia sukupuolittuneiden alavalintojen tuottamisessa](#).

1. Eri alat tulevat tutuiksi naisille ja miehille

[SEGLI:n tutkimuksessa](#) kone- ja tuotantotekniikan opiskelijat perustelivat koulutusvalintaansa ensimmäiseksi hyvällä työllisyydellä. Samalla tuli ilmi, että ala oli jostain syystä tuttu lähes kaikille. Heillä oli esimerkiksi isä tai muita sukulaisia metallialalla. Lähes kaikki olivat myös tehneet metallitöitä jo ennen koulutukseen hakeutumista.

Haastattelemassani opiskelijaryhmässä opiskelevan naisen tarina poikkesi muiden kokemuksista, vaikka hänkin oli kyllä tutustunut alaan ennen koulutukseen hakeutumista:

“Meillä oli lukiossa sellainen viikko, että sai ottaa jotain jousiammuntaa tai ratsastusta tai muuta, mutta mä menin hitsaamaan viikoksi. [...] Se hitsauksen opettaja sano et rupee hitsaajaks. En mäkään olis varmasti, ilman et joku ois sanonu että sä oot hyvä hitsaamaan, niin en olisi hakenut hitsariksi.”

Esimerkissä tärkeässä roolissa on tutustumisen lisäksi positiivinen kokemus ja kannustus. Kannustus oli jäänyt opiskelijan mieleen, ja saanut hänet ajattelemaan kone- ja tuotantotekniikka yhtenä mahdollisuutena. Vaikka hän ei ollut heti lukion jälkeen hakeutunut alalle, hän oli muistanut vaihtoehdon ja toteuttanut idean myöhemmin. Kertomuksesta tulee myös ilmi, että oli alunperin aikailla sattumaa, että hän tutustui lukioaikana hitsaukseen. Hän myös uskoo, että ilman tätä tutustumista hänelle tuskin olisi tullut mieleen edes harkita metallialaa.

Myös SEGLI-hankkeen toteuttama kysely nuorille aikuisille vahvisti käsitystä siitä, että alavalintaan vaikuttaa paljolti se, mikä sattuu olemaan valintaa tehdessä itselle tuttua. Kyselyyn vastanneet kertoivat, että olivat (ensimmäistä) koulutusalaansa valitessaan pyrkineet miettimään, mikä heitä kiinnostaa. Myöhemmin he pystyivät kuitenkin refleктоimaan, että pohdinta oli tapahtunut kapean tiedon valossa ja siinä olivat painottuneet ennestään tutut ammatit tai opiskelualat.

Tuttuus ja tieto eri töistä ja koulutusaloista tulee paljolti muualta kuin peruskoulusta tai lukiosta. Eri työt ja koulutusalat tulevat tutuksi esimerkiksi seuraavien vaikutteiden kautta:

- Vanhemmat, sukulaiset (ja heidän käsityksensä siitä, kenelle ala sopii)
- Kaverit (usein samaa sukupuolta etenkin peruskoulussa)
- Harrastukset (sukupuolittuneita)
- TET-jaksot ja muu työelämään tutustuminen
- Armeija tai siviilipalvelus nuorten miesten kohdalla
- Aiempi työkokemus aikuisten maahanmuuttajien kohdalla

Edellä kuvattu lista tuo havainnollisesti esille sen, miksi eri alat tulevat tutuiksi naisille ja miehille, vaikka peruskoulussa ja lukiossa kaikki sukupuolet opiskelevatkin pääosin samoja aineita. Vanhempien ja sukulaisten kautta tutuiksi tulevat ammatit eivät sinällään selitä sukupuolenmukaista segregatiota, sillä esimerkiksi sekä isän että äidin ammatit tulevat kumpikin lapsille jossain määrin tutuiksi. Vanhemmilta ja sukulaisilta saattaa kuitenkin siirtyä myös ajatuksia siitä, mille sukupuolelle ammatit sopivat. On esimerkiksi vaikeampaa valita vanhempansa kanssa sama ala, jos vanhempi itse ei alaansa suosittelle ja etenkin, jos hän toteaa että työ ei esimerkiksi sovi naisille.

Valinnaisaineiden ja harrastusten merkitys korostuu alavalinnoissa, sillä usein juuri valinnaisaineet ja harrastukset ovat sellaisia, joista saadaan erityisen hyviä kokemuksia omasta osaamisesta. Näin ollen

valinnaisaineet ja harrastukset painottuvat, mikäli ammatinvalintaa ohjaa ajattelu siitä, että on löydettävä kutsumusala tai itseä erityisesti kiinnostava ala.

TET-jaksot eli työelämään tutustumisen jaksot ovat viikon mittaisia työharjoitteluita, joihin oppilaat menevät ainakin yhdeksännellä luokalla. Osassa peruskouluista TET-jaksolle on mahdollista mennä myös kahdeksannella luokalla, ja myös osa lukioista järjestää TET-jaksoja. Koko peruskoulun ja lukion oppimäärään verrattuna työharjoittelussa vietetään siis huomattavan pieni aika. Työelämään tutustumisen viikot ovat kuitenkin merkittäviä, sillä ne ovat usein ainoita työharjoitteluja, joita nuori on tehnyt ennen kuin hänen pitää valita koulutusalsansa ja mahdollinen tuleva ammattinsa. Samalla TET-viikkoihin ei välttämättä suhtauduta peruskoulussa ja lukiossa kovin vakavasti, ja paikkavalinnoissa painottuvat esimerkiksi vanhempien työpaikat tai nuorten omat harrastukset, kuten työharjoittelu ratsastustallilla. Tämä johtuu siitäkin, että TET-paikat joutuu useimmiten etsimään itse.

Nuorten miesten kohdalla vaikuttaa myös armeija, joka on ikään kuin pakollinen työelämään tutustuminen. Armeija suoritetaan usein juuri siinä herkässä iässä, jossa nuorilla ei ole muutoin paljon kokemusta työelämästä. Armeijan vaikutus ei tullut erityisemmin esille SEGLI:n tutkimuksessa, koska haastateltavien opiskelijoiden ikä vaihteli, ja monet olivat jo aikuisia. Puolustushallinnon töiden löytyminen nuorten miesten ammattivaihtoehtoista on kuitenkin tullut esille muissa tutkimuksissa.

SEGLI:n tutkimukseen haastatelluista opiskelijoista moni oli jo aikuisia. Heidän kohdallaan vaikuttivat jo aiemmin tehdyt koulutusvalinnat. Esimerkiksi monella kone- ja tuotantotekniikkaa opiskelevalla maahanmuuttajamiehellä oli jo kokemusta alalta aiemmassa kotimaassaan.

2. Sukupuolittuneet mielikuvat eri töistä vaikuttavat alavalintaan

Mielikuvat näyttävät olevan suuressa roolissa koulutusvalintoja tehtäessä etenkin silloin, kun opiskelijalla ei ollut aiempaa kokemusta alan työstä. Esimerkiksi monet hammastekniikan opiskelijat olivat valinneet aineen mielikuvien perusteella. He olivat halunneet työn, jota tehdään käsillä, ja hammastekniikan pariin heitä oli houkutelut myös mielikuva pienillä koneilla tehtävästä siististä työstä. Lisäksi hammastekniikka oli houkutelut, koska heillä oli käsitys hammasalasta arvostettuna alana. Aloitettuaan opiskelun, he olivat huomanneet, että nämä mielikuvat eivät täysin vastaa hammaslaborantin työtä.

Mielikuvat ovat olennaisia myös ulossuljettaessa pois vaihtoehtoja. Hammastekniikan opiskelijat eivät olleet edes harkinneet koneistajan työtä, koska se kuulosti heistä vieraalta, likaiselta ja isoilla koneilla tehtävältä työltä. Myös tämä mielikuva pitää vain osittain paikkansa. (Lue myös luku, jossa kuvaan tarkemmin kahden eri teknisen alan sukupuolittuneita mielikuvia: [Koulutusvalintoihin vaikuttaneet syyt kahdella erilaisella teknisellä alalla.](#))

Kone- ja tuotantotekniikan opiskelijoilta kysyin, olivatko he harkinneet sosiaali- ja terveysalaa, eli lähihoitajan opintoja. Kysyin nimenomaan sosiaali- ja terveysalan opinnoista, koska myös lähihoitajien työllisyystilanne on hyvä, ja koulutuspaikkoja on paljon. Kone- ja tuotantotekniikan opiskelijoiden käsitykset sosiaali- ja terveysalasta olivat suurimmaksi osaksi positiivisia. Heillä oli myös paljon tietoa alasta, ja esimerkiksi tuttuja opiskelemissa lähihoitajiksi. Osa oli myös itse harkinnut sosiaali- ja terveysalan opiskelua, tai ollut työharjoittelussa alalla.

Tämän suurimmaksi osaksi aikuisista maahanmuuttamiehistä koostuvan ryhmän kohdalla sosiaali- ja terveysalan töihin suhtauduttiin siis pääosin hyvin positiivisesti, eikä alaa ollut suljettu ulos tietämättömyyden tai negatiivisten mielikuvien perusteella. Tässä kohden onkin siis nähtävissä mahdollisuus segregaaion repeämiin. Ei ollut niin itsestään selvää, että miehet olivat päätyneet opiskelemaan juuri miesenemmistöistä kone- ja tuotantotekniikkaa, vaan he itse näkivät mahdollisuuksia myös sosiaali- ja terveysalan töissä.

Haastatteluissa tuli myös esille, että osan mielestä sukupuoli nähtiin syynä olla menemättä sosiaali- ja terveysalalle. Esimerkiksi vanhainkodissa työharjoittelun tehnyt mies totesi, että työpaikalla oli ollut hänen lisäksi vain yksi toinen mies. Tuntuu, että hän piti tätä yhtenä syynä, miksi oli päätyttyä siihen, ettei työ olisi ollut hänelle sopiva pitemmän päälle. Toisaalta hän otti esille myös alan palkkauksen. Muutamia muut opiskelijat kuvasivat lähihoitajan töitä myös vähemmän arvostettaviksi tai ammattitaitoa vaativiksi kuin metallialan töitä, eli heidän mielikuvansa lähihoitajan työstä oli negatiivisempi.

3. Negatiiviset tekijät osittain sukupuolittuneita (esim. ei halua tai voi opiskella pitkään)

Lähes kaikki kone- ja tuotantotekniikan opiskelijat painottivat, että heille oli tärkeää valita sellainen koulutus, joka ei kestä liian pitkään ja joka valmistaa ammattiin. Nuoret kone- ja tuotantotekniikan suomalaistaustaiset opiskelijat painottivat, etteivät olleet kiinnostuneet pitkästä koulutuksesta ja opiskelusta. Jostain syystä heille oli peruskoulussa tullut sellainen olo, että pitkä opiskelu ei ole heitä varten. Peruskoulu tuntuu tuottavan tämän kokemuksen osalle ja etenkin osalle pojista.

Kone- ja tuotantotekniikan maahanmuuttajataustaiset opiskelijat olivat enimmäkseen yli 30-vuotiaita, ja he kertoivat tästä syystä haluavansa ammatin nopeasti. Osa viittasi myös TE-toimiston käytäntöihin. He siis opiskelivat työmarkkinatuella, jolla on mahdollista opiskella ammatillinen tutkinto, mutta ei alusta asti esimerkiksi yliopistotutkintoa. Toisaalta yliopistotutkinnoista ei muutenkaan ollut liiemmin puhetta ryhmässä.

Toinen haastatteluissa esille tullut negatiivinen tekijä oli se, että ei halua lukea paljon. Kone- ja tuotantotekniikan opiskelijat nostivat lukemisen paljouden myös yhdeksi syyksi olla opiskelematta sosiaali- ja terveysalaa. Vaikka kone- ja tuotantotekniikassakin tulee suorittaa yleisaineet, sekä opetella lukemaan vaativia piirustuksia, lukemista oli opiskelijoiden mukaan kuitenkin vähemmän kuin lähihoitajan opinnoissa.

Hammastekniikan opiskelijat eivät tuoneet samalla tavalla esille sitä, etteivät haluaisi opiskella pitkään. Nuoret toivat esille, että olisivat halunneet opiskella esimerkiksi lääkäriksi, mutta eivät tällä hetkellä pärjänneet lukiossa esimerkiksi sen takia, että suomenkielentaidot olivat vielä tässä hetkessä lapsena tapahtuneen maahanmuuton takia suomea äidinkielenään puhuvia heikommat. Näin ollen negatiiviset tekijät olivat vaikuttaneet heidän nykyisen opiskelupaikkansa valintaan sitä kautta, etteivät he olleet päässeet esimerkiksi lukioon. Heillä oli toisaalta suunnitelmia esimerkiksi jatko-opiskelusta ammattikorkeakoulussa.

Hieman vanhemmat opiskelijat toivat hammastekniikankin ryhmässä esille, että he eivät tämänhetkisessä elämäntilanteessaan ja iässään enää kokeneet voivansa opiskella yliopistotutkintoa, vaikka olisivat siitä muuten olleet kiinnostuneita.

Koulujen ja oppilaitosten prosessit sukupuolittuneita alavalintoja tuottamassa

Edellä on hahmotettu kolme syytä (tuttuus, sukupuolittuneet mielikuvat ja negatiiviset tekijät), jotka vaikuttavat sukupuolittuneisiin alavalintoihin ammatilliseen koulutukseen hakeuduttaessa. Tässä käsitellään vielä erikseen peruskoulujen ja lukioiden sekä ammatillisten oppilaitosten roolia sukupuolittuneiden alavalintojen tuottajina. Kuvio 1 summaa peruskoulun ja lukion roolia.

Peruskoulu ja lukio

Peruskoulu ja lukio

Tuttuus: yleissivistäviä koulutuksia, vain vähän työelämään tutustumista (jättää työelämään tutustumisen oppilaan omalle vastuulle)

Mielikuvat: oppimateriaaleissa ja opetuksessa voi olla sukupuolistereotyyppioita (vaikka pyritty purkamaan)

Negatiiviset tekijät: tuottaa osalle sellaisen olon, että opiskelu ei ole minua varten

Kuvio 1 Peruskoulun ja lukion rooli sukupuolittuneen tuttuuden, mielikuvien ja negatiivisten tekijöiden tuottajana

Peruskoulu ja lukio eivät sinällään tutustuta tyttöjä ja poikia eri työtehtäviin tai aloihin. Pääasiassa peruskoulu ja lukio toimivatkin tässä suhteessa sukupuolittuneita valintoja vahvistaen jättämällä työelämään tutustumisen pääosin oppilaiden omalle vastuulle. Esimerkiksi opinto-ohjausta ja työharjoittelua on sekä peruskoulussa että lukiossa vähän, ja opiskeltavat aineet ovat pääosin yleissivistäviä aineita, joiden osana työelämän ja eri työtehtävien käsittely jää vähäiseksi.

Oppimateriaaleissa ja opetuksessa on edelleen sukupuolistereotyyppioita eri ammateista ja eri alojen ammattilaisista, vaikka näitä on toki myös pyritty purkamaan. (ks. esim. [Tainio ja Teräs 2010, Sukupuolijäsennys perusopetuksen oppikirjoissa](#)). Tämä voi osaltaan vaikuttaa käsityksiin siitä, kenelle eri ammatit sopivat.

Etenkin peruskoulu tuottaa osalle opiskelijoista sellaisen olon, että opiskelu ei ole heitä varten, että he eivät halua opiskella pitkään tai että lukea paljon. Tässä joukossa on hieman enemmän poikia, joskin on myös tyttöjä, jotka eivät halua jatkaa opiskelua pitkälle. Lisäksi maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden kohdalla korostuu joko halu opiskella vähemmän tai käytännön syyt esimerkiksi juuri valintahetkellä kohdattujen kielellisten ongelmien takia.

Ammatilliset oppilaitokset

Kuvio 2 tarkastelee ammatillisten oppilaitosten roolia sukupuolittuneiden alavalintojen tuottajana nimenomaan opiskelijoiden sisäänottovaiheessa.

Ammatilliset oppilaitokset (sisäänottovaihe ja markkinointi)

Tuttuus: ei useinkaan tule tutuksi jos hakija ei itse etsi tietoa

Mielikuvat: markkinointi tai opiskelijoiden sukupuolijakauma voi tuottaa mielikuvia alan sopivuudesta eri sukupuolille

Mielikuvat: osalle aloista helppo päästä, jolloin sisäänpääsy ei tuota tunnetta saavutuksesta tai erityisyydestä

Kuvio 2 Ammatillisten oppilaitosten rooli sukupuolittuneen tuttuuden, mielikuvien ja negatiivisten tekijöiden tuottajana opiskelijoiden sisäänottovaiheessa

Usein ammatillisiin oppilaitoksiin ja etenkin niiden eri tutkintoihin tutustuminen jää pääosin hakijan itsensä vastuulle. Tällöin painottuvat ne alat, jotka hakija ennestään tuntee tai joista hänellä on positiivisia mielikuvia. Lisäksi koulutusvalintoja tekeville nuorille tulevat usein tutuiksi juuri kotiseudun

ammattilliset oppilaitokset. Tämä on ennenkaikkea alueellisen tasa-arvon kysymys, mutta sijaintikin saattaa kytkeytyä myös sukupuolittuneisiin alavalintoihin.

Ammatillisten oppilaitosten markkinointimateriaali voi tuottaa sukupuolittuneita mielikuvia siitä, kenelle opiskelu sopii. Markkinointimateriaaleja on toki myös pyritty tuottamaan niin, että niissä näkyy moninaisesti erilaisia opiskelijoita. Toisaalta kyse ei ole pelkästään markkinointimateriaalista. Myös se, että opiskelijoista on yli 90 % naisia tai miehiä jo sinällään tuottaa kuvaa siitä, kenelle opiskelu sopii. Opintoja harkitsevat nuoret esimerkiksi näkevät nykyisiä opiskelijoita kaupungilla, tuttujen kautta tai käydessään tutustumassa oppilaitokseen. Voimakas sukupuolijakauma saattaa vaikuttaa siihen, kokevatko he haluavansa koulutukseen.

Hieman nurinkurisesti myös helppo sisäänpääsy saattaa karkoittaa potentiaalisia hakijoita. Kun monille aloille, joilla on paljon opiskelupaikkoja, pääsee sisään ilman hyviä numeroita ja varsinkin jatkuvan haun kautta käytännössä melkein kuka vain, ei sisäänotto synnytä tunnetta saavutuksesta ja erityisyydestä. Helppo sisäänpääsy siis karkoittaa kilpailunhaluisia hakijoita, joilla on hyvät numerot, ja tätä kautta vielä enemmän tyttöjä ja kuin poikia. Tämä on tavallaan negatiivisten tekijöiden kääntöpuoli. Eli negatiiviset tekijät, kuten ei halua opiskella pitkään vaikuttavat alavalintaan, mutta myös hyvät numerot ja halu kilpailla muiden hyväntasoisien opiskelijoiden kanssa vaikuttaa alavalintaan.

Yhteenveto

Tällä sivulla on esitetty syitä siihen, miksi sukupuoli vaikuttaa alavalintoihin. SEGLI:n tutkimuksen mukaan sukupuoli vaikuttaa alavalintoihin esimerkiksi sitä kautta, että eri alat tulevat tutuksi naisille ja miehille, ja koska sukupuolittuneet mielikuvat vaikuttavat alavaintaan. Lisäksi alavalintaan vaikuttavat negatiiviset tekijät, kuten se, että ei halua opiskella pitkään, ja toisaalta negatiivisten tekijöiden kääntöpuolella se, että pitää opiskelusta ja kilpailusta siinä.

Teksti keskittyy nimenomaan siihen vaiheeseen, jossa tehdään valinta koulutukseen hakeutumisesta. Sukupuoli vaikuttaa myös esimerkiksi opintojen keskeyttämiseen, mutta sitä ei käsitelty tässä.

Tieto siitä, mikä vaikuttaa sukupuolittuneisiin valintoihin on tärkeää etenkin silloin, jos asiaan pyritään jollain tavoin vaikuttamaan.

Miten valitsen kiinnostavan alan ja työn? Katso nuorten aikuisten vinkit

Blogiteksti: Inkeri Tanhua, 18.12.2018

Varsinkin nuoria tyypillisesti kehoitetaan valitsemaan sellainen koulutusala, joka tuntuu kiinnostavalta. Se on sinänsä hyvä asia, sillä eihän ole kiva päätyä töihin alalle, josta ei ole kiinnostunut. Kiinnostavan alan valinta ei kuitenkaan aina ole helppoa. Mistä voin tietää, mikä minua kiinnostaa eniten? SEGLI-hanke kysyi nuorilta aikuisilta, mitä he nyt kertoisivat työelämästä ja opiskelualan valinnasta 18-vuotiaalle itselleen. Tämä blogi pohjautuu heidän vastauksiinsa.

Mieti missä on kiinnostavia töitä – älä pelkästään kiinnostavaa koulutusta

Moni vastaaja kertoi valinneensa koulutusalan sillä perusteella, minkä koki kiinnostavaksi 18-vuotiaana. Tätä kuvattiin esimerkiksi seuraavasti: *”Halusin opiskella itseäni kiinnostavia asioita, joissa koin olevani myös vahvimmillani”*. Myöhemmin he kuitenkin pohtivat, että olisi kannattanut koulutusalan kiinnostavuuden lisäksi panostaa erilaisten töiden kiinnostavuuden ja saatavuuden arviointiin:

”Mieti, mitä töitä haluaisit tehdä, älä vain sitä mikä on kiinnostavaa opiskella. Jos et halua yrittäjäksi, opiskele jotain alaa missä se ei ole pääasiallinen työllistymisen muoto.”

”Opinnot eivät kestä ikuisesti, joten sille mikä itseä superisti kiinnostaa juuri nyt ei pidä pistää liikaa painoarvoa. Kehotan seuraamaan työpaikkoja ja kysymään mielenkiintoista työtä tekeviltä, mitä heidän työhönsä kuuluu ja mitä he ovat opiskelleet.”

”Hain ensin lukemaan taidehistoriaa sekä teatterin ja draaman tutkimusta, enkä näin jälkikäteen onnekseni päässyt, työllistyminen olisi ollut ihan eri tasossa kuin nyt. Itse ajattelen nyt tässä vaiheessa, että olisi ollut hyvä hankkia perustutkinto jostain selkeästä maisteripolusta (esim. kauppakorkea) ja rakentaa sen päälle sitten kiinnostusten mukaan muita polkuja.”

Vastauksissa painottui myös tulevaisuuden työelämän ennakointi. Voi olla etukäteen vaikea arvata, mitkä alat kehittyvät kiinnostaviksi ja työllistäviksi. Jälkikäteen annetuista vinkeistä voi kuitenkin saada joitain ideoita:

”Opintojeni aikana ns. data science lähti lentoon: alkuvuosina yritykset eivät tienneet, mitä systeemitieteet ovat, ja harvat yritykset tiesivät tarvitsevänsä matemaatikoita. Valmistuttuani hyppäsin kasvaville markkinoille, jossa työpaikkoja oli hyvin tarjolla. Tärkein päätös oli kai valita ala, joka ei sitonut mihinkään spesifiin erikoisalueeseen, vaan kehitti erityisesti oppimiskykyä.”

”Mieti mikä on tulevaisuuden ammatti ja mikä inspiroi sinua. Kun se on selvillä (edes osittain), niin panosta verkostoitumiseen ja kouluttautumiseen.”

Ei vain kiinnostava substanssi vaan sinulle sopiva työ

Toinen vastaajien esille tuoma seikka on, että kiinnostuksen lisäksi kannattaa perehtyä muihin työssä viihtymiseen vaikuttaviin seikkoihin. Työn substanssin lisäksi esimerkiksi työyhteisö on tärkeä:

”Alan valinta ei ole pelkän substanssin valintaa, myöhemmin olen joutunut miettimään paljon sitä, millainen työskentely, työyhteisö ja työkuulttuuri minulle sopii sen lisäksi mitkä aiheet minua kiinnostavat.”

Vastajat kehottivat myös perehtymään eri alojen palkkoihin ja muihin työehtoihin:

”Kehottaisin miettimään alavalintaa muiden elämänarvojen näkökulmasta. Esimerkiksi matkailualalla on valitettavan paljon sesonki- ja vuorotyötä.”

Lisäksi muutama vastaaja pohti myös sitä, miten vastuun kantaminen työssä vaikuttaa omaan elämään:

”Opintojen aikana kuvittelin, että valmistuttuani ja täysipäiväisesti työelämässä olevana olisin jotenkin mystisellä tavalla ’valmis’, olisin heti piinkova asiantuntija ja tietäisin, mitä tehdä missäkin tilanteessa. Totuus on, että ainakin näin uran alussa epävarmuus on läsnä joka päivä: mistä tiedän, teenkö hyviä vai huonoja päätöksiä? 18-vuotiaalle itselleni haluaisin sanoa, että mieti ihan oikeasti sitä, mistä nautit ja missä olet hyvä, ja lähde suuntautumaan niiden asioiden pariin. Sanoisin, että älä mieti sitä, mihin kaverit menevät tai mikä on ’cool’ tai missä ansaitsee hyvin. On korvaamatonta, jos saa tehdä työtä ja olla alalla, jonka kokee todella omakseen.”

Monet työt voivat paljastua kiinnostaviksi

Mahdollisia koulutusaloja ei vastaajien mukaan kannata hylätä sillä perusteella, että luulee niiden olevien epäkiinnostavia. Voi olla, että lisätieto aloista ja töistä paljastaakin ne kiinnostaviksi:

”Pyydä saada enemmän infoa esim. opinto-ohjaajalta eri aloista. On paljon ammatteja, jotka eivät sinua tällä hetkellä lähtökohtaisesti kiinnosta, mutta ovat loppupeleissä erittäin kiehtovia. Eli älä tuomitse vajavaisten / väärin ennakkotietojesi perusteella.”

Lisäksi oma kiinnostuskin voi muuttua tai alojen kiinnostavuus paljastua myöhemmin:

”Moni opintoala, joita en pitänyt kiinnostavana opiskelijana, onkin paljastunut työelämässä kovinkin hyödylliseksi.”

Joskus alavalinta tuntuu vaikealta siksi, että on kiinnostunut niin monista asioista. Silloin ehkä helpottaa tieto siitä, että kyky kiinnostua on työelämässä erittäin hyvä ominaisuus!

”Työelämä vaatii samaan aikaan erityisosaamista ja generalismia. Mieti omat juttusi, mutta pidä ennen kaikkea huolta kyvystä omaksua nopeasti uusia asioita ja osata ’vähän kaikesta’. Kiinnostuminen asiasta kuin asiasta helpottaa työn tekoa.”

Kiinnostuskin saa ohjata!

Vaikka monet kehottivat miettimään kiinnostuksiaan uudelleen ja laajemmin, painotettiin myös sitä, että ei tule toimia sydäntään vastaan. Kiinnostuskin saa ohjata valintoja! Erityisen tärkeää on, ettei pakota itseään alalle, joka tuntuu epäkiinnostavalta tai epäsopivalta vielä tutustumisen jälkeenkin.

Eräs vastaaja puhui uskalluksesta kiinnostua eri asioista:

”Valitse opintopolkusi niin, että se johtaa joihinkin alueille, joita haluat työskennellä, mutta älä rajoita itseäsi liikaa. Uskalla innostua sinua kiinnostavista asioista ennakkoluulottomasti, et voi tietää mitä mahdollisuuksia ne tulevaisuudessa saattavat avata.”

Liittykö tämä juttu työelämän sukupuolenmukaiseen segregatioon?

Suomen koulutus- ja työelämä on voimakkaasti jakautunut sukupuolen mukaan (katso esimerkiksi juttu [Ammatillisen koulutuksen sukupuolenmukainen segregatio edelleen jyrkkää](#)). SEGLI:n tutkimuksen mukaan yksi syy tähän on se, että ala valitaan sen perusteella, mikä on ennestään tuttua. Kun omia kiinnostuksenkohteita pohtii vähän laajemmin, saattaa avautua polkuja, joita ei olisi muutoin tullut ajatelleeksi. Näin myös työelämän segregatio saattaa lieventyä.

Lisätietoja kyselyn toteutuksesta

SEGLI-hanke kysyi syksyllä 2017 muutaman Facebook-ryhmän käyttäjiltä muun muassa, mitä he kertoisivat työelämästä ja alanvalinnasta 18-vuotiaalle itselleen. Kysymys poiki 91 vastausta, joita on hyödynnetty tämän blogin kirjoituksessa. Suurin osa vastaajista oli 27 – 35 -vuotiaita.

”Kiinnostuksista lähdetään liikkeelle, mutta...”

AmmatINVALINTAPSYKOLOGIT SEGREGAATIOTA PURKAMASSA

Blogiteksti: Inkeri Tanhua, 27.3.2019

TE-toimistoissa työskentelevät ammatinvalintapsykologit kohtaavat työssään suuren määrän ihmisiä, jotka jostain syystä tarvitsevat apua ammatinvalinnassa. Psykologin vastaanotolla omia kykyjä ja kiinnostuksen kohteita voidaan pohtia esimerkiksi erilaisten testien avulla ja keskustelemalla. Ammatinvalintapsykologit ovatkin aitiopaikalla näkemässä, mitkä syyt vaikuttavat ihmisten alavalintoihin. Miltä alavalintojen syyt psykologien mielestä näyttävät? Ja mitä mieltä psykologit ovat työelämän sukupuolenmukaisesta segregatiosta?

Mitkä tekijät vaikuttavat ammatinvalintaan?

SEGLI-hankkeessa haastattelemani ammatinvalintapsykologit painottivat, että ohjaustilanteessa lähdetään liikkeelle asiakkaan kiinnostuksenkohteista ja kyvyistä. Sitten seuraa kuitenkin mutta. Keskustelut psykologien kanssa avaavat oven maailmaan, jossa ammatinvalintaa ohjaavat ja rajaava myös lukuisat tekijät, joilla on hyvin vähän tekemistä varsinaisten kykyjen tai kiinnostusten kanssa.

Nuorten ammatinvalintaa ohjaavat esimerkiksi vanhempien ammatit, kotipaikkakunta ja ystävät. Vanhempien ja suvun ammatit tulevat tutuiksi nuorille ja päätyvät näin usein ainakin harkittavien vaihtoehtojen joukkoon. Samoin kotipaikkakunnan oppilaitokset tulevat tutuiksi ja ovat käytännönsyidenkin takia saavutettavampia kuin muualla olevat oppilaitokset. Nuori saattaa valita opiskelupaikan myös ystävän vanavedessä, mikäli hänellä ei muutakaan ideaa sillä hetkellä ole.

Myöhemmin elämässä ammatinvalintaa puolestaan rajaavat hoivavastuu, terveydelliset ongelmat ja esimerkiksi työssä kohdatun syrjinnän tai koulukiusaamisen aiheuttamat sosiaaliset pelot. Ammatinvalintapsykologin tukea alavalintaan haetaan usein esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, kun ei enää terveydellisten syiden takia pystytä tekemään aiempaa fyysisesti kuormittavaa työtä. Psykologi auttaa myös silloin, kun haluaa kohdatun syrjinnän takia vaihtaa alaa.

Sukupuolellakin on merkitystä. Näen asian niin, että sukupuoli vaikuttaa näiden muiden esille tuotujen tekijöiden kautta. Esimerkiksi nuori, joka ei osaa valita alaansa, päätyy peruskoulun jälkeen samaa sukupuolta olevien ystäviensä vanavedessä todennäköisemmin sukupuolelleen tyypilliselle alalle.

Tiedon puutekin rajaa – ja sukupuolittaa valintoja

Ammatinvalintapsykologien kertomat asiat tukevat käsitystäni siitä, että keskimäärin eri alat tulevat tutuiksi naisille ja miehille. Psykologit kertoivat, että tekniikan alat tuntuvat monien naisten mielestä vierailta, koska heillä ei ole tietoa tai kosketuspintaa niihin. Toisaalta naiset voivat olla hyvinkin kiinnostuneita tekniikan aloista, jos ne ovat tulleet heille tutuiksi vaikkapa suvun yritystoiminnan myötä.

Psykologien mukaan monet miehet tutustuvat sosiaali- ja terveysalaan vasta elämäkokemuksen ja esimerkiksi omien lasten hoitamisen kautta. Psykologien asiakkaiden joukossa alaa vaihtavat miehet olivat siis enemmän innostuneita sosiaali- ja terveysalasta kuin nuoret miehet, joilla ei hoitotyöstä useinkaan ollut kokemusta.

Tieto eri aloista ja töistä on siis sukupuolittanutta. Pohdinkin, olisiko mahdollista ottaa sukupuolittanut tietämys eri aloista ja töistä tietoisemmin huomioon ohjaustyössä. Osa psykologeista Ennen kuin tietää jonkun alan ja työn luonteen, on vaikea arvioida kiinnostustaan kyseistä alaa tai työtä kohtaan.

Ammatinvalintapsykologi voi purkaa segregatiota!

Kysyin ammatinvalintapsykologeilta myös suoraan, pyrkivätkö he työssään purkamaan sukupuolenmukaista segregatiota. Moni vastasi kyllä.

Segregaation lieventäminen toteutuu psykologien mukaan ennen kaikkea sitä kautta, että he tukevat asiakasta miettimään sopivia töitä ja koulutusvaihtoehtoja mahdollisimman laajasti. He kertoivat ohjaavansa asiakkaitaan pohtimaan myös sellaisia aloja, joita asiakkaat eivät heti huomaa itse ajatella, ja myös niitä aloja, joilla työskentelevät ovat pääosin eri sukupuolta kuin asiakas itse. Näin psykologit varmistavat, että alavalintaa tehdessä ”ei jää yksikään kivi kääntämättä”.

Osa psykologeista kuitenkin vastasi kysymykseen segregaaation purusta ei. Nämä psykologit perustelivat näkemystään sillä, että he lähtevät liikkeelle asiakkaan omien kiinnostusten pohjalta,

jolloin ei ole mielekästä tuoda esille muita aloja ja ammatteja. Asiakkaan kiinnostusta kartoitetaan aluksi esimerkiksi ammattilistan avulla, johon asiakas merkitsee itseään kiinnostavat ammatit.

Nekin psykologit, jotka pyrkivät lieventämään segregatiota, toki kertoivat ottavansa asiakkaan kiinnostukset huomioon. He eivät kuitenkaan nähneet kiinnostusten pohtimista segregatian lieventämiselle vastakkaisena asiana. Heidän mukaansa mahdollisia kiinnostuksen kohteita kannattaa miettiä mieluummin laajasti kuin kapeasti.

Lue koko raportti ja lisätietoa tutkimuksesta

SEGLI:n tutkimusta varten haastateltiin yhteensä 10 ammatinvalintapsykologia kolmen eri alueen TE-toimistosta: Uudenmaan, Pohjois-Pohjanmaan sekä Kainuun TE-toimistosta.

Ammatinvalintapsykologien haastattelujen pohjalta on kirjoitettu myös laajempi raportti, jonka voit ladata tästä: [Ammatinvalintapsykologien näkemyksiä alavalinnan syistä ja sukupuolenmukaisesta segregatiosta \(Tanhua 2019\)](#). Raportissa käsitellään tarkemmin ammatinvalintapsykologien esille tuomia alavalintaan vaikuttavia tekijöitä, ja analysoidaan sukupuolen merkitystä eri tekijöiden osalta. Lisäksi raportissa puhutaan esimerkiksi syrjinnästä työelämässä.

Ammatinvalintapsykologien haastatteluihin perustuva tutkimus on osa SEGLI-hanketta. SEGLI-hankkeen tutkimuksessa selvitettiin syitä siihen, miksi ihmiset päätyvät erilaisille koulutuspoluille ja eri ammatteihin, ja erityisesti pohdittiin, miksi sukupuoli vaikuttaa niin paljon ammatinvalintaan. Tutkimukseen haastateltiin ammatinvalintapsykologien lisäksi muun muassa opiskelijoita ja opettajia ammatillisissa oppilaitoksissa. Sukupuolen vaikutusta alavalintaan on analysoitu myös esimerkiksi tietosivulla Miksi sukupuoli vaikuttaa alavalintaan?

Tietojärjestelmät ja sukupuolen moninaisuus

Blogiteksti: Inkeri Tanhua, 27.6.2018

Miksi tietojärjestelmien suunnittelijan (ja tilaajan) pitäisi ymmärtää jotain sukupuolen moninaisuudesta? Eiväthän ne liity mitenkään toisiinsa. Vai liittyvätkö...

Miksi sukupuolen moninaisuus on tärkeää tietojärjestelmiä suunniteltaessa?

Aikoinaan pääaineeni yliopistolla oli tietojärjestelmätiede. Sen seuraksi otin kurssin sukupuolentutkimusta. Sukupuolentutkimuksen kurssilla pyydettiin kirjoittamaan, mitä hyötyä omassa pääaineessani on sukupuolentutkimuksen opeista. Kirjoitin suunnilleen, että ei mitään. Kysymys tuntui kaukaa haetulta.

Voi miten olinkaan väärässä! Tietojärjestelmien suunnittelussa jos missä sukupuolen moninaisuuden ymmärtämisestä olisi hyötyä. Nyt moni järjestelmä on suunniteltu niin, että kaksinapainen käsitys sukupuolesta hyppää käyttäjän silmille heti ensimmäisellä sivulla. Se satuttaa ja saattaa myös asettaa vaaraan ne, jotka eivät ole samaa mieltä sukupuolensa oikeasta koodauksesta.

Jo käsitys siitä, että sukupuoli saattaa joillekin käyttäjille olla arkaluontoista tietoa, auttaisi tekemään parempia järjestelmiä. Lisäksi voitaisiin miettiä, voisiko sukupuolen jättää pois kysyttävistä tiedoista tai voisiko järjestelmään lisätä mahdollisuuden valita sukupuoleksi muu.

Opiskelijoiden kokemuksia koulun järjestelmistä

SEGLI-hankkeen tutkijana haastattelin muutamia trans- tai muunsukupuolisiksi identifioituvia opiskelijoita ammattikoululla. (Transsukupuolisen ihmisen kokemus omasta sukupuolestaan ei vastaa hänen syntymässä määriteltyä sukupuoltaan. Muunsukupuolinen ihminen voi olla sekä mies että nainen, jotakin mieheyden ja naiseuden väliltä tai sitten tämän jaon ulkopuolella.)

Trans- tai muunsukupuolisena opiskelu ei aina ole helppoa. Huonosti suunnitellut tietojärjestelmät ovat yksi stressiä aiheuttava tekijä. Esimerkiksi suoraan järjestelmästä tulostettu nimilista voi tarkoittaa, että opiskelija ei saa oikeutta tulla kutsutuksi haluamallaan nimellä:

”Istuin niillä tunneilla luokan nurkassa et niinku en ole täällä. Siinä listassa oli vielä koko nimi, myös toinen nimi. Ja sit opettaja laittoi sen listan kiertämään ja ajattelin vain, et kaikki näkee mun koko nimen.”

Wilma harmittaa

Yksi usein esille tullut järjestelmä oli Wilma. Wilma on Suomessa peruskouluissa, lukioissa ja ammattioppilaitoksissa käytössä oleva www-pohjainen käyttöliittymä Primus-kouluhallintojärjestelmään.

Wilman ongelmia ovat muun muassa se, että sukupuoli on merkitty näkyvästi opiskelijan tietoihin. Myös opettaja näkee sen sieltä heti katsoessaan tietoja opiskelijasta. Ala-asteella järjestelmään merkitty sukupuoli ja nimi myös seuraavat käyttäjänsä sitkeästi vielä toisen asteen opiskeluunkin.

Tietojen muuttaminen järjestelmään on myös tuottanut hankaluuksia:

”Yksi suuri ongelma on ollu kaikki wilmat ja koulun sähköpostit ja tällaset. Kun niitä joutuu viisi kuukautta pyörittämään, et ne saa vaihdettua, ja sit ne vaihtuu väärin.”

Tietojärjestelmiä on lähes kaikkialla

Tietojärjestelmä käsittää sitä käyttävät ihmiset, tietojenkäsittelylaitteet, ohjelmistot ja tietokannat. Kun puhutaan tietojärjestelmien suunnittelusta, huomioidaan siis muutakin kuin pelkkä ohjelmisto tai se, miltä käyttöliittymä näyttää.

Myös paperilomake tai järjestelmästä tulostettu nimilista ovat osa järjestelmää. Järjestelmän käyttötavoillakin on merkitystä.

Monia tietojärjestelmiä käytetään vuosikymmeniä ja vanhojen järjestelmien osat tai tavat rakentaa tietokantoja seuraavat vielä uusiinkin. Ehkä juuri tästä johtuen järjestelmät tuntuvatkin usein olevan aikaansa jäljessä esimerkiksi sukupuolen moninaisuuden ymmärtämisessä.

Parempia tietojärjestelmiä

Miten sitten saataisiin käyttöön parempia tietojärjestelmiä? Järjestelmien suunnittelijoiden ja tilaajien olisi ensinnäkin hyvä muistaa, että sukupuoli saattaa joillekin käyttäjille olla arkaluontoista tietoa.

Lisäksi voitaisiin miettiä esimerkiksi: Tarvitseeko käyttäjiltä kysyä sukupuolta? Tarvitseeko sukupuolen tulla esille käyttöliittymässä ja jos niin kenelle?

Myös olisi tärkeä miettiä järjestelmän joustavuutta. Voisiko käyttäjä itse muuttaa merkintänsä nimestä tai sukupuolesta? Jos ei, niin miten muutokset voisi tehdä muutoin mahdollisimman helpoiksi?

Osa ihmisistä haluaisi merkitä sukupuolekseen muu. Voisiko vaihtoehdon muu lisätä järjestelmään? Eryteisesti tällöin käyttäjän tulee kuitenkin itse saada valita sukupuolimerkintänsä, ettei kukaan toinen päättä hänen puolestaan vaihtoehdoksi muu. Määrittelemätön tai tieto puuttuu voisi myös olla yksi vaihtoehto.

Tärkeää olisi pysähtyä miettimään myös vanhojen järjestelmien käyttöä ja mahdollisuutta muokata niitä paremmiksi. Jo pienikin käyttöliittymän muokkaus voi helpottaa trans- ja muunsukupuolisten arkea.

SEGLI-hanke edistää tasa-arvoa ja toivottaa hyvää Pride-viikkoa!

SEGLI-hankkeen tavoitteena on edistää tasa-arvoa ja lieventää sukupuolenmukaista eriytymistä eli segregaatiota koulutuksessa ja työelämässä. Sukupuolen moninaisuuden huomioiminen oppilaitoksissa on yksi osa tasa-arvon edistämistä.

SEGLI-hanke toivottaa hyvää Helsinki Pride-viikkoa ja ihanaa kesää!

Keskustelua aiemmasta tutkimuksesta: Miksi koulutuksen segregatio laitetaan nykyään yksilöiden syyksi?

Blogiteksti: Inkeri Tanhua, 18.2.2019

Koulutuksen ja työelämän segregatioita on tutkittu viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana kansainvälisesti paljon, ja niinpä kilpailevia selityksiä sen syihin on riittämiin. Käsittelin eri teorioita, joilla tutkimus on pyrkinyt selittämään segregatian syitä aiemmassa jutussa [Teorioita sukupuolenmukaisen segregatian syistä](#). Tässä tekstissä syvennyn rationaalsiin yksilöihin keskittyvien selitysten hiljattain tapahtuneeseen uuteen nousuun.

Rationaalinen yksilö valitsee segregatian

Aivan viime aikoina on julkaistu uusia laajalle levinneitä tutkimuksia (esim. Falk & Hermle 2018; Stoet & Gary 2018), joissa naisten ja miesten erilaisten koulutus- ja työpolkujen syitä perustellaan yksilöiden erilaisilla valinnoilla ja kyvyillä. Myös Suomessa media on vuolaasti tuonut esille näiden tutkimusten tuloksia (esim. Helsingin Sanomat 19.11.2018 ja Tiede 19.11.2018).

Uutisoinnissa näistä yksilökeskeisistä tutkimuksista jää kuitenkin usein mainitsematta, mistä lähtökohdista tutkimukset on tehty. Tutkimusten taustaoletuksena on ihmisen rationaalisuus. Näissä tutkimuksissa siis oletetaan, että kaikilla ihmisillä on esimerkiksi koulutusvalintoja tehdessään kaikki tieto käytössään, ja he tekevät rationaalisia valintoja tämän tiedon perusteella. Usein myös oletetaan, että työmarkkinoilla ei esiinny syrjintää, mistä syystä kaikilla on samat mahdollisuudet tehdä erilaisia valintoja. Vain yksilöiden omat kyvyt, kuten koulumenestys, ja omat toiveet ja tarpeet merkitsevät.

Nämä rationaaliseen yksilöön keskittyvät tutkimukset tuottavat toki kiinnostavaa uutta tietoa esimerkiksi naisten ja miesten erilaisesta koulumenestyksestä ja sen vaikutuksesta koulutusvalintoihin. Samoin ne tuovat esille sukupuolittuneiden koulutus- ja urapolkujen todellisuuden, ja myös sukupuolittuneita eroja muilla elämän alueilla. Moni sukupuolenmukaista segregaatiota tuottava tekijä jää kuitenkin rationaaliseen yksilöön keskittyvien tutkimusten ulkopuolelle.

Mitä jää huomioimatta jos yksilö ajatellaan rationaaliseksi?

Kun tutkimuksen lähtökohdaksi otetaan rationaalinen yksilö, ei päädytä tutkimaan sitä, kuinka epärationaalisia ihmiset usein ovat. Esimerkiksi SEGLI:n tutkimuksen kyselyyn vastanneista nuorista aikuisista moni kertoi, että pystyy jälkeenpäin näkemään kuinka vajavaisen tiedon varassa oli tehnyt ensimmäiset valinnat koulutuksestaan ja työpaikoistaan. He olisivat jälkikäteen neuvoneet nuorta itseään ottamaan huomattavasti paremmin selvää eri töistä ja mahdollisuuksista.

Koulutusvalintoihin siis vaikuttaa käytettävissä olevan tiedon rajallisuus, joka on myös sukupuolittunutta. Naisilla ja miehillä on keskimäärin tietoa ja ennen kaikkea positiivisia kokemuksia eri koulutusaloista ja töistä. Se on SEGLI:n tutkimuksen mukaan yksi koulutuksen sukupuolenmukaiseen segregaatioon vaikuttava asia. Kun tietoa ei ole, alavalinnassa korostuvat ennestään tutut alat. Mikäli valitaan jotain muuta kuin ennestään tuttu ala, korostuvat mielikuvat eri aloista ja niiden sopivuudesta esimerkiksi eri sukupuolille.

Lisäksi yksilön rationaaliseksi määrittelevät tutkimukset usein olettavat, että työelämässä ei tapahdu syrjintää tai muuta epätasa-arvoista kohtelua. Näin ollen esimerkiksi työnantajien epätasa-arvoista kohtelua ei voida nostaa yhdeksi segregaatiota selittäväksi syyksi. Voi olla, että esimerkiksi maahanmuuttajanainen ei opiskele tiettyyn miesenemmistöiseen ammattiin siksi, että hän olettaa, ettei koulutuksesta ja osaamisesta huolimatta koskaan saisi töitä kyseiseltä alalta. Näin jo syrjinnän ennakointi vaikuttaa koulutusvalintoihin. Huomaamatta jää myös se, että työelämässä todellisuudessa tapahtuva syrjintä saa monet vaihtamaan alaa. Esimerkiksi seksuaalinen häirintä on yksi tällainen syrjinnän muoto.

Koulutus- ja uravalintoihin vaikuttavat siis monet muutkin syyt kuin yksilön koulumenestys ja omat toiveet ja tarpeet. Näitä muita syitä ei vain tutkita silloin kun tutkimuksen lähtökohdaksi otetaan rationaalisen yksilön valinnat.

Muuta kuin rationaaliseen yksilöön keskittyviä tutkimuksia

Muitakin kuin yksilön rationaaliseksi määrittäviä tutkimuksia segregation syistä on toki runsaasti. Esimerkiksi työorganisaatioiden epätasa-arvoisia käytäntöjä on tutkittu laajasti. Työnantajat toimivat portinvartijoina monissa segregaatioon vaikuttavissa tilanteissa, kuten työhönotossa. Erilaisten tutkimusten kirjoa on esitelty vaikkapa Euroopan Komission tilaamassa raportissa (Burchell et al. 2014).

Tutkimuksilla on muun muassa näytetty, että kun lähetetään työnantajalle kaksi muutoin identtistä hakemusta ja CV:tä, mutta merkitään toiseen sukupuoleksi nainen ja toiseen mies, saadaan mieheksi merkityllä hakemuksella todennäköisemmin kutsu työhaastatteluun silloin, kun kyseessä on työ, jota

yleensä tekevät miehet. Vastaavasti naisen hakemuksella saadaan todennäköisemmin kutsu haastatteluun naistyyppilliseen työhön, kuten sihteeriksi. (ks. esim. Englannissa tehty tutkimus Riach and Rich 2006). Näin työnantajien rekrytointikäytännöt ylläpitävät työelämän segregatiota.

Sukupuolenmukaisen segregatian syiden lisäksi on tutkittu paljon etenkin etnisen taustan mukaisen segregatian syitä. On kiinnostavaa, että siinä missä sukupuolenmukaista segregatiota perustellaan yksilöiden erilaisilla valinnoilla, etniseen segregatioon liittyen tutkimuksessa useammin huomioidaan maailman epätasa-arvoisuus.

Eri tutkimukset eivät keskustele keskenään

Eri tutkimuksista saatu tieto segregatian syistä ei kuitenkaan ikävä kyllä ole helposti yhdistettävissä yhdeksi pääteoriaksi segregatiosta. Tämä johtuu siitä, että eri tutkimuksilla on niin erityyppiset ontologiset lähtökohdat. Eli ihmisestä ja maailmasta ajatellaan lähtökohtaisesti niin eri tavoin. Esimerkiksi ihmisen rationaaliseksi oletetaan tutkimukseen ei voida sisällyttää tietoa siitä, että ihmiset valitsevat koulutuksensa ja työnsä usein hyvinkin sattumanvaraisesti. Sattumanvaraisuus ja tiedon puute kun on rajattu jo alun perin ulos tutkittavista tekijöistä.

Lisäksi vaikkapa työnantajan syrjiviin käytäntöihin keskittyvä tutkimus ei useinkaan käsittele pääasiallisesti segregatian syitä, vaan syrjintää. Eli tällöin taas jäävät muut segregatiota selittävät tekijät kuin syrjintä tutkittavien asioiden ulkopuolelle.

SEGLI:n tutkimuksessa pyritään ottamaan huomioon segregatiota selittäviä tekijöitä mahdollisimman laajasti. Tutkimuksessa analysoidaan sekä yksilöiden käyttäytymistä että organisaatioiden käytäntöjä.

Miksi rationaalisesta yksilöstä puhuvien tutkimusten suosio on noussut?

Nykyään on selvästi entistä enemmän tilausta tutkimukselle, jonka perusteella epätasa-arvolle ei tarvitse tehdä mitään. Esimerkiksi sukupuolenmukaisen segregatian tutkijoilta halutaan kuulla tarina ”tasa-arvon paradoksista”, jonka mukaan taloudellisesti vauraissa ja tasa-arvoisissa maissa valinnat sukupuolittuvat, koska niissä on ”varaa valita kiinnostuksen ja omien vahvuuksien mukaan”. Tällainen tarina vahvistaa käsitystä siitä, että sukupuolenmukaiselle segregatiolle ei voi eikä tarvitse tehdä mitään.

Päätelmä voimakkaan segregatian ja korkeiden tasa-arvoindeksien positiivisen korrelaation syistä on kuitenkin vain arvailua. Miksi-kysymystä ei usein ole varsinaisesti edes tutkittu tai voida tutkia valituin määrällisin metodein. Tutkijat itsekin tuovat esille myös vaihtoehtoisia tulkintoja. Esimerkiksi Falkin ja Hermlen tutkimuksen tuloksia voisi selittää myös sukupuolittuneella mainonnalla. Eli vauraita ja tasa-arvoindeksin mukaan paremmin pärjääviä maita yhdistävä tekijä olisikin vapaasti sukupuolistereotyyppioita hyödyntävä mainonta, joka vahvistaa sukupuolten välisiä eroja. Tutkimuksessa suurimmat sukupuolten väliset erot löytyvät sellaisista maista kuin Yhdysvallat, Australia ja Ruotsi. Voimakas mainonta kieltämättä voisi olla paremmin näitä maita yhdistävä tekijä kuin tasa-arvo.

Mikäli Falk ja Hermlen olisivat selittäneet tuloksiaan mainonnan vaikutuksilla, heidän tutkimuksensa kuitenkin tuskin olisi saanut vastaavaa näkyvyyttä kuin tasa-arvon paradoksin julistuksella. On mukavampaa kuulla, että yksilöt tekevät fiksua valintoja tasa-arvoisessa maailmassa, kuin että teemme valintojamme mielikuvien ja mainonnan vaikutuksen alla epätasa-arvoisilla työmarkkinoilla.

Blogitekstin lähteet

Burchell, B., Hardy, V., Rubery, J. and Smith, M. (2014), *A New Method to Understand Occupational Gender Segregation in European Labour Markets*, Luxemburg, saatavilla: <http://doi.org/10.2838/748887>.

Falk, A. and Hermle, J. (2018), "Relationship of gender differences in preferences to economic development and gender equality", *Science*, Vol. 362 No. 307.

Helsingin Sanomat 19.11.2018: "Miesten ja naisten erot kasvavat, kun tasa-arvo lisääntyy – Odottamaton 'tasa-arvon paradoksi' on havaittu useissa tutkimuksissa".

Riach, P.A. and Rich, J. (2006), "An Experimental Investigation of Sexual Discrimination in Hiring in the English Labor Market An Experimental Investigation of Sexual Discrimination in Hiring in the English Labor Market", *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy Advances*, Vol. 6 No. 2.

Stoet, G. and Geary, D.C. (2018), "The Gender-Equality Paradox in Science, Technology, Engineering, and Mathematics Education", *Psychological Science*, Vol. 29 No. 4, pp. 581–593.

Tiede 19.11.2018, "Viikon gallup: Yllättääkö tasa-arvon paradoksi", saatavilla:

<https://www.tiede.fi/artikkeli/artikkelit/viikon-gallup-yllattaako-tasa-arvon-paradoksi>.

Suosituksia ja ideoita

Koulutusaineisto: Sukupuolenmukaisen segregaaation syyt ja keinoja segregaaation lieventämiseksi

Koulutusaineisto: Inkeri Tanhua, SEGLI-hanke, 8.3.2019 (päivitetty 15.3.2019)
SEGLI-hankkeen toimenpidesuosituksset segregaaation lieventämiseksi: SEGLI-hanketiimi: Pia Berg, Marja-Leena Haataja, Eija Leinonen, Sinikka Mustakallio, Inkeri Tanhua

Koulutusaineisto on power point –muotoinen tiedosto, jonka voit ladata tästä: [Koulutusaineisto: Sukupuolenmukaisen segregaaation syyt ja keinoja segregaaation lieventämiseksi](#).

Koulutusaineisto on tarkoitettu ensisijaisesti aikuiskoulutukseen, esimerkiksi puheenvuoroihin opettajille tai muulle oppilaitosten henkilöstölle. Voit myös muokata koulutusaineistoa tai käyttää siitä vain osia. Säilytäthän kuitenkin tällöin logot ja tekijään viittaavan tekstin oikeassa alakulmassa. Diojen alle on kirjoitettu muistiinpanoja, jotka on tarkoitettu puhujan avuksi. Koulutusaineisto perustuu kirjallisuuteen, hankkeessa tehtyyn tutkimukseen, sekä kokemuksiin hankkeen kehittämistyössä.

SEGLI-hankkeen toimenpidesuosituksset segregaaation lieventämiseksi

Käytännöllistä tietoa: SEGLI-hanketiimi (Pia Berg, Marja-Leena Haataja, Eija Leinonen, Sinikka Mustakallio, Inkeri Tanhua) 14.2.2019

Mitä voimme tehdä segregaaation lieventämiseksi? Paljonkin! Olemme tähän koonneet SEGLI-hankkeen toimenpidesuosituksia. Suositukset on jaoteltu eri toimijoille, kuten opettajille, työorganisaatioille, viranomaisille, järjestöille, ammatinvalintaa pohtiville nuorille ja heidän läheisilleen. Me kaikki yhdessä voimme muuttaa organisaatioiden käytäntöjä ja yhteiskuntaa!

Lataa [suositukset vihkona](#) tai lue suoraan tältä sivulta.

Peruskoulun tai lukion opettaja – Mitä voit tehdä segregaaation lieventämiseksi?

Tutustuta oppilaasi työelämään mahdollisimman laajasti, sillä paras lääke hyviin valintoihin ja segregaaation lieventämiseen on mahdollisimman laaja tieto eri töistä.

Hankkikaa yhdessä oppilaiden kanssa tietoa työelämästä ja työehdoista, etenkin vähemmän tutuista töistä.

Käyttäkää ilmiöpohjaisen oppimisen periaatteita myös työelämään tutustumiseen.

Tarkastele, miten oppimateriaalit esittelevät eri ammatteja ja töitä. Jos huomaat stereotyyppioita, keskustelkaa niistä ja purkakaat niitä.

Huomioi sukupuolen moninaisuus esimerkiksi kuvissa ja esimerkeissä.

Käsitelkää yhdessä sitä, miksi tulevaa työtä ei kannata valita vain sen perusteella, mistä oppiaineista on kiinnostunut.

Hyödynnä sukupuolitietoista opetusta tukevaa materiaalia.

Keskustelkaa yhdessä oppilaiden kanssa siitä, miten koulutuksen ja työelämän sukupuolenmukainen eriytyminen yhteiskunnassa ilmenee. Mitä käsityksiä ja oletuksia eri ammatteihin ja sukupuoleen yhteiskunnassamme liittyy? Entä mitä vaikutuksia segregatiolla on?

Arvioi kieltä, jota oppilaitoksenne käytetään eri sukupuolista, eri ammanteista ja tehtävistä jne.

Tarkista, mitä oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa sanotaan.

Valmista opiskelijoita kohtaamaan myös työelämän epätasa-arvoisuus, positiivisesti ja työkaluja antaen.

[Peruskoulun tai lukion opinto-ohjaaja – Mitä voit tehdä segregatiion lieventämiseksi?](#)

Mieti, miten voisit parhaiten laajentaa oppilaiden tietämystä etenkin sellaisista opiskelualoista ja töistä, jotka eivät ole heille tuttuja ennestään. Tieto tukee paitsi segregatiion lieventämistä myös auttaa opiskelijoita tekemään parempia valintoja.

Kannusta opiskelijoita hankkimaan tietoa ja esimerkiksi haastattelemaan eri alojen ammattilaisilta ja alaa opiskelevia.

Pyydä vaikka etäyhteyden avulla omalle koulullesi työelämän tai oppilaitosten esittelijöitä myös kauempaa.

Käytä ilmiöpohjaisen oppimisen periaatteita myös työelämään tutustumiseen yhdessä opettajien kanssa. Tee konkreettista yhteistyötä työelämän kanssa.

Tarkastele, miten ohjausmateriaalit esittelevät eri ammatteja ja töitä. Jos huomaat stereotyyppioita, mieti kuinka voit purkaa niitä ohjauksessa.

Huomioi sukupuolen moninaisuus esimerkiksi kuvissa ja esimerkeissä.

Arvioi kieltä, jota oppilaitoksenne käytetään eri sukupuolista, eri ammanteista ja tehtävistä jne.

[Ammatillisen oppilaitoksen opettaja tai opinto-ohjaaja - Mitä voit tehdä segregatiion lieventämiseksi?](#)

Pohdi, miten segregatio ilmenee omalla opetusallasi. Onko segregatio vaikuttanut ammattialan kulttuuriin? Miten ammattialalle voidaan luoda entistä tasa-arvoisempaa ja yhdenvertaisempaa kulttuuria? Voitte myös keskustella tästä yhdessä opiskelijoiden kanssa.

Opettajien lisäksi myös työpaikkajakoilla tavatut ihmiset ja vierailevat luennoitsijat ovat roolimalleja – etsi mahdollisimman monenlaisia.

Arvioi kieltä, jota oppilaitoksenne käytetään eri sukupuolista, eri ammateista ja tehtävistä jne.

Mieti, ketkä tarvitsisivat erityisesti tukea ammatti-identiteetin muodostumisessa, ja kuinka voisit kannustaa varsinkin heitä. Positiivinen palaute vie pitkälle!

Arvioi, kuinka ns. ainokaisista huolehditaan opetuslallasi ja oppilaitoksessasi.

Tarkastele, miten oppimateriaalit esittelevät opetusalaasi ja siihen liittyviä töitä. Jos huomaat stereotyyppioita, keskustelkaa niistä ja purkakaa niitä.

Valmista opiskelijoita kohtaamaan myös työelämän epätasa-arvoisuus, positiivisesti ja työkaluja antaen.

Harjoitelkaa, kuinka voi toimia sellaisissa tilanteissa, joissa sinua vähätellään tai oletetaan että et tiedä.

Kerro opiskelijoille työehdoista eri töissä ja ongelmista, joita he voivat kohdata työehdoista neuvotellessa.

Huomioi sukupuolen moninaisuus esimerkiksi kuvissa ja esimerkeissä.

Tee konkreettista yhteistyötä peruskoulun kanssa tukeaksesi tulevia opintoalaansa valitsevia nuoria saamaan oikeanlaista tietoa alastasi.

Huomioikaa työpaikkaohjaajakoulutuksissanne tasa-arvo ja yhdenvertaisuuskysymykset mm. kannustaen työssäoppimispaikkoja moninaisuuden huomioimiseen ja tasa-arvoisten toimintatapojen kehittämiseen.

Tarkista, mitä oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa sanotaan.

Kun autat opiskelualan vaihtoa pohtivia opiskelijoita, tarjoa tietoa etenkin sellaisista opiskelualoista ja töistä, jotka eivät ole heille tuttuja ennestään.

[Ammatillisen oppilaitoksen johto ja viestinnästä vastaavat – Mitä voin tehdä segregaaation lieventämiseksi kun suunnittelen oppilaitoksen markkinointia?](#)

Miettikää, pitäisikö ja voisiko oppilaitoksen markkinoinnissa tehdä jotain toisin, jotta oppilaitokseen saataisiin moninaisemmin sopivia opiskelijoita ja millaisen mielikuvan käyttämänne viestintä materiaali antaa eri aloista. Markkinoinnissa voi myös karsia vääriä luuloja eri aloista.

Varmistakaa, että oppilaitoksessanne on toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma.

[Työorganisaatioiden toimijat – Mitä voit tehdä segregaaation lieventämiseksi?](#)

Viestikää oppilaitoksille siitä, minkälaisia töitä teillä tehdään ja minkälaisesta koulutuksesta tai taidoista työssä on hyötyä. Tämä on erityisen tärkeää sellaisilla aloilla, jotka eivät ole kaikille arjessa tuttuja ja näkyviä ammatteja.

Tehkää yhteistyötä koulujen ja oppilaitosten kanssa, tarjotkaa esimerkiksi TET-paikkoja.

Varmistakaa, että työpaikallanne on tasa-arvoa ja eri sukupuolia arvostava työympäristö ja hyvät syrjimättömät käytännöt esimerkiksi työhönotossa ja etenemisessä.

Viestikää hyvistä syrjimättömistä käytännöistänne potentiaalisille työnhakijoille ja oppilaitoksille.

Huolehtikaa, että kaikkia opiskelijoita kohdellaan työpaikalla järjestettävässä koulutuksessa tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti. Varmistakaa, että työpaikkaohjaajat on koulutettu myös tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteuttamisesta.

Varmistakaa, että työpaikallanne on tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien vaatima tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Vaikuttakaa suunnitelman sisältöön.

Kehittää käytäntöjanne myös tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Pohtikaa, miten voisitte vielä parantaa esimerkiksi työhönottoa, urakehitystä, tehdä työympäristöstä kannustavan, tehdä työpaikasta perheystävällisemmän, ja vähentää häirintää ja kiusaamista. Usein epätasa-arvoisia käytäntöjä perustellaan sillä, että ”meillä on aina tehty näin”, tai ”onhan tämä ongelmallista mutta asiaa ei voi muuttaa jostain tietystä syystä”. Käytäntöjä voi kuitenkin myllyttää, ja siitä on usein hyötyä, jopa etumatkaa muihin työnantajiin nähden.

Ammattilainen ammattilaisverkostossa – Mitä voit tehdä segregaaation lieventämiseksi?

Joitakin töitä tehdään ennemminkin ammattilaisten verkostoissa kuin työsuhteessa. Alaansa pohtivat nuoret tarvitsevat tietoa myös näistä töistä.

Voit tarjoutua kertoman työstäsi oppilaitoksissa, vaikka et edustaisikaan tiettyä työorganisaatiota.

Kun kerrot työstäsi, kuvaa minkälaisesta koulutuksesta ja taidoista on hyötyä työssäsi, ja mitkä ovat työsi hyvät ja huonot puolet.

Älä oleta! Esimerkiksi muiden osaamista tai kiinnostusta sukupuolen perusteella.

Työllisyystoimija – Mitä voit tehdä segregaaation lieventämiseksi?

Mikäli teet ohjaustyötä, mieti, miten voisit laajentaa asiakkaidesi tietämystä etenkin sellaisista opiskelualoista ja töistä, jotka eivät ole heille tuttuja ennestään. Tieto tukee paitsi segregaaation lieventämistä myös auttaa asiakkaita tekemään parempia valintoja.

Arvioi omia käsityksiäsi eri sukupuolista, varmista, etteivät vaikkapa sukupuoleen perustuvat oletukset muokkaa ohjaustasi jo etukäteen.

Arvioi käyttämäsi kieltä eri sukupuolista, eri ammanteista ja tehtävistä jne.

Arvioi käyttämiäsi ohjausmenetelmiä, materiaaleja jne., jos huomaat stereotyyppioita, mieti kuinka voit purkaa niitä ohjauksessa.

Anna varsinkin maahanmuuttajataustaisille asiakkaille selkeää tietoa siitä, mitä mahdollisuuksia heillä on. Anna tietoa esimerkiksi siitä, kuinka opiskelualaa voi tarvittaessa vaihtaa.

Koulutuksen suunnittelija (viranomainen, opiskelijajärjestön edustaja, työmarkkinajärjestön edustaja, poliitikko, äänestäjä, jne.) – Mitä voit tehdä segregaaation lieventämiseksi?

Lisää työelämästä ja eri töistä kertovia tai niihin tutustuttavia osuuksia peruskoulun ja lukion opetukseen valtakunnallisella tasolla.

Arvioi valtakunnallisesti toteutettujen ja tulevien koulutuksen reformien vaikutuksia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kannalta.

Tue oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelua nostamalla se esiin eri yhteyksissä ja toivomalla siihen lisää huomiota, tukea ja vaikkapa valtakunnallista seuranta.

Päivitä ja hyödynnä eri alojen koulutuksesta, töistä ja työehdoista nettisivuille kerättyä tietoa. Esimerkiksi seuraavat sivustot: <https://noodi.me/>, <https://opintopolku.fi/wp/fi/>, <https://www.kunkoululoppuu.fi/>, <https://www.foreammatti.fi/>, <https://tyoelamaan.fi/>, <http://www.ammattinetti.fi/>, <https://tyopaikat.oikotie.fi/palkkavertailu>

Käytä sukupuolittain jaoteltua tilastotietoa päätösten tukena.

Työelämän ehtoihin vaikuttava (viranomainen, opiskelijajärjestön edustaja, työmarkkinajärjestön edustaja, poliitikko, äänestäjä, jne.) – Mitä voit tehdä segregaaation lieventämiseksi?

Tue valtakunnallisen segregaaation lieventämistyöryhmän perustamista.

Kerro, miksi segregaaation lieventäminen ja tasa-arvon edistäminen on sinusta ja edustamasi tahon mielestä tärkeää.

Kannata vanhemmuuden kustannusten jakamista tasan lapsen vanhempien työnantajien kesken.

Varmista, että hoivavastuita kantavien ihmisten (useimmiten naisten, joskin myös muuttuva asia) työssäkäynti on jatkossakin mahdollista ja hyvinvointipalvelut ovat saatavilla myös tulevaisuudessa.

Neuvottele pienipalkkaisten usein naisenemmistöisten töiden palkkausta ja työehtoja paremmiksi.

Sinä jolla on läheisiä, jotka pohtivat alavalintaa – Mitä voit tehdä segregaaation lieventämiseksi?

Kerro työstäsi koulutus- ja ammatinvalintaa pohtiville tutuillesi.

Kerro palkkasi ja työsi hyvät ja huonot puolet.

Ohjaa eteenpäin puhumaan muidenkin kanssa.

Älä oleta! Esimerkiksi muiden osaamista tai kiinnostusta pelkän sukupuolen perusteella.

Kannusta pohtimaan erilaisia vaihtoehtoja ja hankkimaan tietoa niistä.

Omaa koulutus- ja ammatinvalintaasi miettivä – Mitä kannattaa ottaa huomioon?

Hanki tietoa myös siitä, mikä ei ole ennestään tuttua.

Pohdi laajasti omia kiinnostuksen kohteitasi, ei vain niitä, joita jo toteutat esim. harrastusten kautta.

Mieti, mitä kaikkea voisit oppia ja mistä voisit pitää.

Ota selvää palkkauksesta, työehdoista, työnkuvasta ja siitä onko töitä.

Pohdi myös omia persoonallisuustekijöitäsi: Millainen työ sopisi sinulle ja persoonallesi?

Juttele asiasta sekä ikätovereittesi että aikuisten kanssa – voit käydä myös haastattelemassa eri alojen ammattilaisia

Älä epäröi kääntyä opinto- ja uraohjausasiantuntijan puoleen

Muista unelmoida ja tehdä unelmasi toteen 😊

SEGLI-asiantuntijaryhmän toimenpidesuosituks^{et} segregaaation lieventämiseksi. SEGLI-hankkeen asiantuntijaryhmä koostui eri alojen toimijoista ja vaikuttajista.

1. Segregaaation purku -ohjelman luominen ja toteuttaminen (samaa tapaan kuin samapalkkaisuusohjelma)
2. Työelämän tuominen kouluihin ja oppilaitoksiin, opinto-ohjaukseen ja peruskoulun aineen opetukseen, ml. materiaalia opettajille segregaaatiosta ja stereotyyppien purkamisesta
3. TET-jaksojen kehittäminen segregaaation lieventämisen näkökulmasta (esim.- yritysvierailut, yksi TET-jakso sp-eityypilliselle alalle, esittely luokassa), koulussa tasa-arvovyöteyshenkilö, yhteistyö myös kuntien rajat ylittäen, kirjataan tasa-arvosuunnitelmaan
4. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuuden ottaminen osaksi myös opettajien täydennyskoulutusta

5. Hallituksen tasa-arvo-ohjelmiin vaikuttaminen yhdessä, olla aktiivinen ja vaatia niihin asioita